

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060205

DOM
2013-11-06
Stockholm

Mål nr
M 4093-13

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Umeå tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2013-04-05 i mål nr M 1521-12, se bilaga

KLAGANDE

Blaikengruvan AB:s konkursbo, 556426-6111
c/o Advokat L.-H.L.

Ombud: Advokaterna B.H. och K.B.
Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB
Box 1711
111 87 Stockholm

MOTPART

Länsstyrelsen i Västerbottens län
901 86 Umeå

SAKEN

Föreläggande att vidta åtgärder i gruvområdena Ersmarksberget/Blaiken och Svärträsk i Sorsele och Storumans kommuner

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 1100704

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Blaikengruvan AB:s konkursbo (konkursboet) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, ska upphäva länsstyrelsens föreläggande.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (länsstyrelsen) har motsatt sig ändring.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Parterna har anfört detsamma som vid länsstyrelsen och mark- och miljödomstolen med i huvudsak följande tillägg.

Konkursboet

Konkursboet är inte rätt adressat för föreläggandet och det ska därför undanröjas. Det bestrids att påståendet om drift i ”stand-by läge” utgör rättslig grund för efterbehandlingsansvar. Gruvdriften upphörde ett par veckor före konkursen. Konkursboet har endast vårdat anrikningsverket och skött dagvattenrening.

Konkursboet kan inte anses bedriva någon miljöfarlig verksamhet genom förvaring eftersom boet inte äger någon av de fastigheter som föreläggandet omfattar. Boet har inte heller servitut eller nyttjanderätt till aktuella fastigheter. Konkursboet har därmed inte rådighet över förvaringen.

Konkursboet och konkursborgenärerna kommer inte heller att kunna tillgodogöras någon värdeökning på fastigheterna, oavsett om borttransport av gruvavfallet sker på samhällets eller konkursboets bekostnad.

Konkursboet kan inte heller anses vara utövare av gruvverksamheterna på någon annan grund eftersom boet inte har någon faktisk eller rättslig rådighet över dessa verksamheter. Tillstånden till verksamheterna innehas av Lappland Goldminers Sorsele AB eller dess konkursbo. Blaikengruvan AB:s konkursbo har inte någonsin varit innehavare av något av tillstånden. Bearbetningskoncessionerna har inte överlåtits till

konkursboet efter konkursutbrottet. En sådan överlåtelse, om en ansökan hade gjorts, skulle troligen inte ha medgivits av Bergmästaren eftersom konkursboet knappast uppfyller kraven på att vara lämplig för att bedriva bearbetning av fyndigheten, vilket är en förutsättning för att överlåtelse ska medges. Konkursboet har varken beslutat om, utfört eller med boets medel bekostat vare sig åtgärder för att upprätthålla rening eller åtgärder relaterade till driften av Blaikengruvan och Svärträskgruvan innan länsstyrelsen tvingade fram sådana åtgärder genom föreläggande med omedelbar verkställighet.

De förelagda åtgärderna om upprätthållande av rening är obegränsade i tid, vilket inte är förenligt med de grundläggande tankegångarna inom insolvensrätten. Föreläggandena innebär att konkursen inte kan avslutas inom rimlig tid.

Konkursboet har som skriftlig bevisning åberopat Bergmästarens beslut 2007-03-08, 2009-03-31, 2001-03-19, 2005-12-09 samt 2006-12-20 till styrkande av att konkursboet inte har haft tillstånd att bedriva gruvverksamhet och även saknat rådighet över de fastigheter där den förorenade förvaringen bedrivits.

Länsstyrelsen

Konkursboet har bedrivit miljöfarlig verksamhet och är i juridisk mening att se som verksamhetsutövare och därmed också som ansvarig enligt principen om att förorenaren betalar. Med begreppet ”stand-by läge” avses alla de arbetsmoment som inte utgör brytning och anrikning, men som ingår i driften av en gruva och som kan vara helt avgörande för verksamhetsutövarens möjligheter att uppfylla kraven i gällande tillstånd. Det finns i dagsläget inget som tyder på att konkursboet skulle nekas rådighet att genomföra de åtgärder som förelagts dem. Det råder inget tvivel om att konkursboet bedrivit verksamhet vid de aktuella gruvområdena trots att det råder viss oklarhet i roller och ansvarsfördelning mellan moder- och dotterbolag och deras respektive konkursbon. Denna oklarhet blir särskilt tydlig vid försäljningen av de båda konkursbona till Lappland Goldminers Sorsele AB.

Konkursboets agerande under drift har påverkat den nu aktuella miljösituationen i Blaiken och Svärträsk. Hur hanteringen av avfall, i huvudsak gråberg och

anrikningssand, har bedrivits är en av huvudorsakerna till de extrema metallhalter som området gruv- och dränagevatten nu uppvisar. Av inlämnade miljörapporter framgår tydligt att utsläppen från gruvområdet fortsätter att öka trots att både brytning och anrikning upphört.

Av föreläggandet framgår att rening och egenkontroll ska fortgå till dess att verksamheternas påverkan på miljön upphört. För att begränsa verksamhetens påverkan på miljön krävs en slutlig efterbehandlingsplan och efterbehandlande åtgärder.

Samtliga verksamhetsutövare ska solidariskt ansvara för att uppfylla förelagda krav på rening, egenkontroll och framtagande av efterbehandlingsplan. Länsstyrelsen kan i dagsläget inte se att någon av de verksamhetsutövare som påvisats skulle ha förmågan att enskilt uppfylla de krav som föreläggandet fastställer.

Naturvårdsverket har som remissinstans uppgett i huvudsak följande.

Naturvårdsverket avstyrker konkursboets yrkande. Konkursboet har bedrivit verksamhet under perioden december 2007, då bolaget försattes i konkurs, till augusti 2008, då verksamheten överläts till Lappland Goldminers Sorsele AB. Den verksamhet som avses är att i ”stand-by läge” driva gruvor, anrikningsverk och upplag, något som ingår i begreppet gruvverksamhet. Konkursboet har svarat för drift och underhåll under den aktuella perioden dvs. pågående miljöfarlig verksamhet. Samtidigt har konkursboet förvarat avfall som orsakat utläckage av metaller. Det är inte någon förutsättning för att ett konkursbo ska kunna hållas ansvarigt för ett s.k. förvaringsfall att det äger den fastighet där förvaringen äger rum. Det är tillräckligt att konkursboet på något sätt har disponerat fastigheten.

Vad gäller frågan om upprätthållande av rening och provtagning utgör en efterbehandlingsåtgärd enligt 10 kap. miljöbalken delar Naturvårdsverket länsstyrelsens bedömning att det är fråga om åtgärder som syftar till ett förebygga spridning av metaller till omgivande mark- och vattenområden.

Verksamheterna har som helhet bedrivits efter det att miljöskyddslagen och miljöbalken har tillkommit. Det har alltså inte förflutit särskilt lång tid sedan föroreningarna ägde rum. Konkursboet hade, när det bedrev verksamheterna, en skyldighet att förhindra framtida skadeverkningar. Mot bakgrund bl.a. av att tillståndsgivna utsläppshalter har överskridits, kan inte heller omständigheterna i övrigt anses tala för att ansvaret ska jämkas. Det finns inte någon koppling mellan bestämmelsen i 16 kap. 3 § och bestämmelserna i 10 kap. miljöbalken med innebörden att storleken på en ställd ekonomisk säkerhet skulle begränsa efterbehandlingsansvaret. Däremot ska ansvaret till slut fördelas mellan de tre konkursbona efter vad som är skäligt med hänsyn till den omfattning i vilken var och en har medverkat till föroreningen och till omständigheterna i övrigt. I samband med detta kan även beaktas den eventuella värdeökning enligt 10 kap. 5 § miljöbalken, som fastighetsägare kunnat tillgodogöra sig på grund av andra ansvarigas åtgärder.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen har hållit sammanträde i målet.

Föreligger en föroreningsskada enligt 10 kap. miljöbalken?

En föroreningsskada är enligt definitionen i 10 kap. 1 § miljöbalken en miljöskada som genom förorening av bl.a. mark- eller vattenområden kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Enligt förarbetena kan föroreningar vara av många olika slag, komma från skiftande anläggningar och verksamheter och ge upphov till olika slags störningar. Det kan vara fråga om tungmetaller och andra metaller, lösningsmedel, olja, bensin o.s.v. (prop. 1997/98:45 del 2 s. 118).

I målet är det genom länsstyrelsens ansvarsutredning (daterad 2012-05-22) utrett att det sker en spridning av föroreningar i form av metaller från bl.a. dagbrott och upplag av gråberg vid gruvområdena i Ersmarksberget/Blaiken och Svärtråsk. Vid Blaikengruvan finns också ett sandmagasin från vilket det sprids metallhaltigt vatten. Föroreningarna uppkommer som en följd av att metallhaltigt berg blottlagts, brutits och förts upp till markytan. När det som i detta fall förekommer sulfidmineraler påskyndas vittringen när ytorna kommer i kontakt med luftens syre. Marken förorenas

av metaller och genom att brottytor och bergmassor ligger oskyddade för väder och vind sprids det också metaller till vatten i omgivningarna. Det har alltså uppkommit en föroreningsskada på mark och vatten och 10 kap. miljöbalken är tillämpligt.

Skadan har uppkommit till följd av händelser som skett både före och efter den 1 augusti 2007. Därmed är 10 kap. miljöbalken tillämpligt i sin lydelse både före och efter den 1 augusti 2007. Målet rör tillämpningen av 10 kap. 1, 2 och 4 §§ och dessa bestämmelser ändrades inte materiellt i samband med lagändringen den 1 augusti 2007. Skillnaden i lagtextens lydelse före respektive efter den 1 augusti 2007 får därmed ingen betydelse vid bedömningen av de frågor som är aktuella i målet.

Vilken verksamhet har orsakat föroreningsskadan?

Nästa fråga är vilken verksamhet som har orsakat föroreningsskadan och under vilken tid den verksamhet som orsakat skadan bedrivits. Avgörande för den bedömningen är vad som ska avses med begreppet gruvverksamhet och vilka delmoment en sådan verksamhet omfattar.

Det är tillståndspliktigt att bedriva gruvdrift och gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol. Det är emellertid inte tillståndspliktens utformning som är avgörande för vad begreppet gruvverksamhet ska anses omfatta. En sådan inskränkt betydelse av begreppet stämmer inte överens med synen att en verksamhets samtliga relevanta miljömässiga konsekvenser ska regleras vid tillståndsprövningen av verksamheten. I likhet med underinstanserna anser Mark- och miljööverdomstolen att gruvverksamhet, utöver driften av gruvan och brytning av malm, omfattar åtgärder för drift och underhåll som bl.a. förvaring och hantering av utvinningsavfall, rening av gruv- och dränagevatten, skötsel av sedimentationsdammar, egenkontroll m.m. Gruvverksamheten vid Blaikengruvan och Svärträskgruvan måste se som en integrerad helhet där alla nämnda delar ingår (jfr MÖD 2010:17). Det är också gruvverksamheten som helhet som orsakat den uppkomna föroreningsskadan genom spridningen av metallhaltigt vatten till omgivningen. Gruvverksamheten vid Blaikengruvan och Svärträskgruvan påbörjades 2005 och pågår alltjämt.

Det anförda innebär att det under tiden december 2007–augusti 2008 pågick gruvverksamhet vid både Blaikengruvan och Svärtråskgruvan även om det under denna tid inte bröts någon malm.

Har konkursboet bedrivit gruvverksamhet som bidragit till föroreningsskadan?

Bestämmelserna i 10 kap. miljöbalken bygger på den grundläggande principen att förorenaren ska betala för avhjälpande och efterbehandling.

En verksamhetsutövare är enligt 10 kap. 2 § miljöbalken den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet som har bidragit till en föroreningsskada. Enligt praxis har det ansetts möjligt att rikta krav på efterbehandling mot konkursbon i två fall, dels om konkursboet fortsätter att driva konkursgäldenärens verksamhet och därigenom bidrar till föroreningen, dels om konkursboet inte bedriver någon verksamhet i egentlig mening men förvarar något som kan ge upphov till förorening och har rådighet över det som förvaras (se MÖD 2005:29 och 2008:13).

Högsta domstolen har uttalat att reglerna i 10 kap. bör ges en tillämpning som i möjligaste mån underlättar bedömningen av vem som är verksamhetsutövare eftersom syftet att förenkla förfarandet vid ett avhjälpande i annat fall motverkas (NJA 2012 s. 125 p. 9). Högsta domstolen har vidare anförts att ordalydelsen i 10 kap. 2 § inte lämnar något egentligt utrymme för att vid prövningen av vem som är verksamhetsutövare ta hänsyn till de närmare omständigheterna, såsom att de skador som orsakats genom åtgärderna kan vara mer tillfälliga och utgöra nödvändiga led i ett saneringsarbete som totalt sett syftar till en minskad belastning på miljön. Dessa omständigheter får i stället beaktas när omfattningen av ansvaret ska bestämmas och vid den slutliga uppdelningen av det solidariska ansvaret (p. 10).

Avgörandet från Högsta domstolen rörde inte frågan om konkursbons ansvar, men av avgörandet framgår att intresset av ett tydligt och effektivt system för avhjälpande bör ges stor betydelse vid bedömningen av vem som är att anse som verksamhetsutövare.

Konkursboet har anförts att boet inte är att betrakta som verksamhetsutövare då boet inte har haft tillstånd att bedriva gruvverksamhet och även saknat rådighet över de

fastigheter där den förorenande förvaringen av gruvavfall har bedrivits. Vidare har konkursboet anfört att de enda åtgärder som boet vidtagit har varit att i enlighet med det ansvar som ankommer på en konkursförvaltare se till att tillståndet följs och att tillgångarna inte skadas i väntan på att verksamheten kan överlätas.

Vid bedömningen av vem som i miljöbalkens mening är att anse som verksamhetsutövare saknar det betydelse vem som anges som innehavare av tillståndet. Bedömningen ska i stället ske utifrån vem som faktiskt har bedrivit verksamheten. Den omständigheten att Blaikengruvan AB:s konkursbo inte stått som tillståndshavare till gruvverksamheten saknar därmed betydelse för bedömningen av om konkursboet är att betrakta som verksamhetsutövare. Vid Blaikengruvan AB:s konkurs i december 2007 övergick ansvaret för verksamheten på konkursboet. Som ovan anförts anser Mark- och miljööverdomstolen att den förvaring av utvinningsavfall och rening av bl.a. dränagevatten som pågått under perioden december 2007–augusti 2008, dvs. under den tid som konkursboet har haft ansvar för verksamheten vid Blaikengruvan och Svärträskgruvan, är led i en pågående gruvverksamhet. Den verksamhet som pågått under nämnda period har också bidragit till den uppkomna föroreningsskadan. På grund av omständigheterna i detta fall, gör Mark- och miljööverdomstolen således en annan bedömning än i avgörandet MÖD 2005:29 där domstolen bedömde att någon egentlig verksamhet hänförlig till tillståndet inte bedrevs vid konkursutbrottet eller därefter.

I detta fall har konkursboet fortsatt att bedriva konkursgäldenärens verksamhet och är därmed att anse som verksamhetsutövare i den mening som avses i 10 kap. 2 § miljöbalken. Konkursboets invändning om att boet skulle sakna rådighet över de fastigheter där den förorenande förvaringen bedrivits saknar då betydelse. Inte heller konkursboets invändning om att vidtagna åtgärder endast varit led i förvaltningen av boet påverkar bedömningen av om konkursboet är att anse som verksamhetsutövare enligt 10 kap. 2 § miljöbalken.

Mark- och miljööverdomstolen har i en dom denna dag funnit att även ScanMining AB:s konkursbo (moderbolaget) har bedrivit gruvverksamhet i områdena Ersmarksberget/ Blaiken och Svärträsk under perioden december 2007–augusti 2008

och att även moderbolaget är att anse som verksamhetsutövare enligt 10 kap. miljöbalken.

Efterbehandlingsansvaret är solidariskt, vilket innebär att tillsynsmyndigheten som ett led i tillsynen kan rikta förelägganden mot och besluta om rättelse på förorenarens bekostnad beträffande en, flera eller alla förorenare (prop. 1997/98:45 del 1 s. 361). Att krav på efterbehandlingsåtgärder kan riktas mot vem som helst av dem som bedrivit eller bedriver verksamheten framgår också av praxis (se bl.a. MÖD 2003:127). Den omständigheten att det utöver konkursboet kan finnas fler ansvariga verksamhetsutövare utgör sålunda inget hinder för länsstyrelsen att rikta krav på efterbehandlingsåtgärder mot konkursboet.

Innebörden av avhjälpandeansvaret

Enligt 10 kap. 4 § första stycket miljöbalken ska den som är ansvarig för att avhjälpa en föroreningsskada i skäligen omfattning utföra eller bekosta det avhjälpande som på grund av föroreningen behövs för att förebygga, hindra eller motverka att skada eller olägenhet uppstår för människors hälsa eller miljö.

I detta fall har länsstyrelsen bl.a. förelagt konkursboet att upprätthålla rening av gruv-, dränage- och dagvatten samt att upprätthålla egenkontroll. Syftet med åtgärderna är att förebygga spridning av metaller till omgivande mark- och vattenområden. Det följer direkt av ordalydelsen i 10 kap. 4 § miljöbalken att sådana åtgärder faller inom ramen för vad som kan föreläggas med stöd av 10 kap. miljöbalken.

Jämkning

Av 10 kap. 4 § miljöbalken följer att avhjälpandet ska ske i skäligen omfattning och att ansvarets omfattning ska bestämmas utifrån hur lång tid som har förflutit sedan föroreningen ägde rum, vilken skyldighet den ansvariga hade att förhindra framtida skadeverkningar och omständigheter i övrigt. Om en verksamhetsutövare visar att den har bidragit till föroreningen endast i begränsad mån ska även det beaktas vid bedömningen av ansvarets omfattning.

Det har inte förflutit särskilt lång tid sedan föroreningarna ägde rum och konkursboet hade under den tid det bedrev verksamheten en skyldighet att förhindra framtida skadeverkningar. Konkursboet har bedrivit verksamheten under endast en kort period. Samtidigt avser föreläggandet inte några krav på efterbehandlingsåtgärder utan endast krav på att upprätthålla rening och egenkontroll samt upprätta en slutlig efterbehandlingsplan för Blaikengruvan. Mark- och miljööverdomstolen har i tidigare avgöranden ansett att det saknas skäl för jämkning när föreläggandet är begränsat till inledande utrednings- och undersökningsåtgärder (se MÖD 2003:127 och MÖD 2005:30). Med hänsyn till att föreläggandet är begränsat till åtgärder som avser vattenrening, egenkontroll och upprättande av efterbehandlingsplan saknas det skäl för jämkning.

Sammanfattningsvis ska konkursboets överklagande avslås och mark- och miljödomstolens dom står därmed fast.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättslagmannen Lars Dirke, tekniska rådet Anna-Lena Rosengården, hovrättsrådet Malin Wik, referent, samt tf. hovrättsassessorn Helen Blomberg.

Föredragande har varit Åsa Talvik.

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2013-04-05
meddelad i
Umeå

Mål nr M 1521-12

KLAGANDE

Blaikengruvan AB:s konkursbo, 556426-6111

c/o konkursförvaltare L.-H.L.

Advokatbyrån Kaiding

Box 385

931 24 Skellefteå

Ombud: advokat B.H. och jur. kand. K.B.

Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB

Box 1711

111 87 Stockholm

MOTPART

Länsstyrelsen i Västerbottens län

901 86 Umeå

ÖVERKLAGAT BESLUT

Beslut av Länsstyrelsen i Västerbottens län den 4 juni 2012 i ärende
nr 555-2379-2012, se bilaga 1

SAKEN

Föreläggande om att vidta åtgärder m.m. i gruvområdena Ersmarksberget/Blaiken
och Svärträsk, Sorsele och Storumans kommuner

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 172119

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 138	Nygatan 45	090-17 21 00	090-77 18 30	måndag – fredag
901 04 Umeå		E-post: mmd.umea@dom.se		09:00-12:00
		www.domstol.se		13:00-15:00

BAKGRUND**Tillstånd för gruvverksamhet i Blaikengruvan och Svärträskgruvan**

Umeå tingsrätt, miljödomstolen, meddelade genom deldom den 15 september 2000 i mål M 507-99 tillstånd för ScanMining AB att anlägga och driva en gruva benämnd Blaikengruvan vid Ersmarksberget i Sorsele kommun och där bryta 1,5 miljoner ton malm per år. Vid tillståndsprövningen sköts bland annat upp frågan om slutliga villkor för utsläpp till recipient av renat gruv- och dräneringsvatten och föreskrevs i denna del provisoriska föreskrifter P4 och P5. Som slutligt villkor 29 föreskrevs att verksamhetsutövaren ska upprätta förslag till efterbehandlingsplan för hela industriområdet och att en preliminär och därefter slutlig plan ska tillställas domstolen för godkännande i god tid innan verksamheten upphör eller det blir aktuellt med efterbehandling av något delområde. Ett förslag till efterbehandlingsplan ingavs till domstolen av verksamhetsutövaren Lappland Goldminers Sorsele AB i oktober 2010. Sedan detta bolag försatts i konkurs i februari 2012 har målet, på länsstyrelsens begäran, förklarats vilande.

Genom deldom den 5 juli 2002 i mål M 53-01 meddelade miljödomstolen tillstånd för ScanMining AB att anlägga och driva en gruva benämnd Svärträskgruvan i Storumans kommun och där bryta högst 600 000 ton malm per år. Som slutligt villkor för tillståndet föreskrevs bland annat att utgående vatten ska genomgå viss behandling och fastställdes utsläppsvärden för viss ämnen i utgående vatten från klarningsbassängen, villkor 2. I enlighet med villkor 15 i deldomen inkom verksamhetsutövaren Lappland Goldminers Sorsele AB i april 2011 till domstolen med ett förslag till efterbehandlingsplan. Domstolen lämnade i dom den 17 september 2012, som tillkommande slutliga villkor, föreskrifter om hur verksamhetsområdet ska efterbehandlas. Domen har inte överklagats och därför vunnit laga kraft.

ScanMining AB överlät verksamheten till dotterbolaget Blaikengruvan AB i januari 2006. Gruvbrytning startades vid Blaikengruvan under sommaren 2006 och vid Svärträskgruvan under hösten 2006. Båda bolagen försattes i konkurs den 11 december 2007. Verksamheten överläts från de båda konkursbona till Lappland Goldminers Sorsele AB i augusti 2008. Detta bolag försattes i konkurs den 2 februari 2012. Konkurserna är ännu inte avslutade.

Det överklagade beslutet

Länsstyrelsen har den 4 juni 2012 förelagt Blaikengruvan AB:s konkursbo att ensamt, eller i samarbete med ScanMining AB:s konkursbo och Lappland Goldminers Sorsele AB:s konkursbo, upprätthålla rening och egenkontroll i gruvområdena Ersmarksberget/Blaiken och Svärträsk samt för Ersmarksberget/Blaiken även upprätta en slutgiltig efterbehandlingsplan.

Blaikengruvan AB:s konkursbo har överklagat beslutet till mark- och miljödomstolen, som i beslut den 29 juni 2012 avslagit konkursboets begäran om inhibition av beslutet. Det överklagade beslutet, förutom bilagor, fogas som bilaga 1 till denna dom. Länsstyrelsens ansvarsutredning, daterad 2012-04-18, fogas som bilaga 2.

Övriga beslut

Länsstyrelsen har i beslut den 4 juni 2012 även förelagt ScanMining AB:s konkursbo att ensamt, eller i samarbete med Blaikengruvan AB:s konkursbo och Lappland Goldminers Sorsele AB:s konkursbo, upprätthålla rening och egenkontroll i gruvområdena Ersmarksberget/Blaiken och Svärträsk samt för Ersmarksberget/Blaiken även upprätta en slutgiltig efterbehandlingsplan. Överklagande av detta beslut av ScanMining AB:s konkursbo har avslagits av domstolen genom dom denna dag i mål M 1717-12.

Förelägganden gentemot Lappland Goldminers Sorsele AB:s konkursbo om motsvarande åtgärder har inte överklagats och därmed vunnit laga kraft (länsstyrelsens beslut den 1 mars 2012 i ärende nr 555-1842-2012 och den 4 juni 2012 i ärende nr 555-3967-2012).

Länsstyrelsen har också den 19 juni 2012 beslutat att åtgärder för egenkontroll och rening av gruv- och dränagevatten ska upprätthållas på bekostnad av ovan angivna konkursbon (ärende nr 555-5327-2012). Överklagande av detta beslut av ScanMining AB:s konkursbo har avslagits av domstolen genom dom denna dag i mål M 1718-12. Beslutet har inte överklagats av övriga konkursbon.

YRKANDEN

Blaikengruvan AB:s konkursbo (konkursboet) yrkar att länsstyrelsens beslut ska upphävas och i andra hand att eventuellt avhjälpandeansvar ska jämkas med stöd av 10 kap. 4 § miljöbalken, alternativt 2 kap. 7 § miljöbalken.

Länsstyrelsen motsätter sig ändring av beslutet.

VAD PARTERNA ANFÖR

Blaikengruvan AB:s konkursbo

Konkursboets rättsliga ställning

Boet är ett, i förhållande till konkursbolaget, självständigt rättssubjekt. Ett konkursbo har ett självständigt ansvar för avhjälpande av miljöskador om boet har bedrivit den förorenande eller skadliga verksamheten. Enbart det förhållandet att ett konkursbo haft möjlighet att överta konkursgäldenärens miljötillstånd innebär däremot inte att konkursboet har bedrivit verksamheten. Som utvecklas nedan har konkursboet aldrig bedrivit gruvverksamhet vid Blaikengruvan eller Svärträsk.

Ansvar för åtgärder knutna till driften

Länsstyrelsens föreläggande avser utförande av åtgärder i enlighet med de provisoriska föreskrifterna P4 och P5 i miljötillståndet för Blaikengruvan, respektive enligt villkor 2 i miljötillståndet för Svärträsk. De åtgärder som föreläggandet anger är således hänförliga till den tillståndsgivna driften av gruvverksamheterna.

Miljötillstånden för gruvverksamheterna vid Blaikengruvan respektive Svärträsk meddelades ursprungligen för ScanMining AB (556445-1655). Övertagande av tillståndspliktig verksamhet medför en skyldighet för den nya verksamhetsutövaren att snarast möjligt upplysa tillsynsmyndigheten om att verksamheten bedrivs av någon annan än den som har fått tillstånd till verksamheten, 32 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Konkursboet har inte övertagit miljötillstånden för gruvverksamhet vid Blaikengruvan respektive Svärträsk och tillsynsmyndigheten har heller inte underrättats om att så skulle vara fallet.

Konkursboet har inte vidtagit några åtgärder, eller använt konkursboets tillgångar, för upprätthållande av rening eller andra miljörelaterade åtgärder hänförliga till driften av gruvorna. Gruvverksamheten vid Blaikengruvan och Svärträsk förvärvades i augusti 2008 av bolaget Lappland Goldminers Sorsele AB. Detta bolag försattes i februari 2012 i konkurs. Efter Lappland Goldminers Sorsele AB:s konkurs har dess konkursbo förelagts att upprätthålla rening och egenkontroll vid Ersmarksberget och Blaiken. Det finns således en verksamhetsutövare som aktivt bedriver verksamhet knuten till den tillståndsgivna verksamheten i Blaikengruvan. Såvitt konkursboet känner till upprätthåller Lappland Goldminers Sorsele AB:s konkursbo även viss rening vid Svärträsk.

Varken Blaikengruvan AB eller konkursboet har varit ägare av de fastigheter som berörs i ärendet eller innehaft lagfart för någon av dessa fastigheter. Konkursboet saknar rådighet för utförandet av de förelagda åtgärderna. Konkursboet har i sitt till länsstyrelsen ingivna yttrande närmare utvecklat varför det inte kan anses bedriva eller anses ha bedrivit gruvverksamhet vid Blaikengruvan respektive Svärträsk. Eftersom konkursboet varken har faktisk eller rättslig möjlighet att utföra de åtgärder som föreläggandet avser är beslutet riktat till fel part.

Efterbehandling

Av föreläggandet framgår att gruvverksamhet är ett brett begrepp ”som omfattar brytning av malm, men också prospektering, anrikning, förvaring och hantering av utvinningsavfall [...]”. Miljöbalkstillstånden för Blaikengruvan respektive Svärträsk avser gruvverksamhet i, som det som får uppfattas, vid bemärkelse. Gråbergsupplag och annan förvaring av gruvavfall ingår som en del i de tillståndsgivna gruvverksamheterna.

Föreläggandet avser åtgärder hänförliga till driften av den tillståndsgivna verksamheten vid Blaikengruvan och Svärträsk. Den rättsliga grunden för föreläggandet torde alltså vara, utöver 26 kap. 9 § miljöbalken, de för dessa verksamheter beviljade miljötillstånden, dvs. 9 kap. miljöbalken.

De tillståndsgivna gruvverksamheterna omfattar avveckling och efterbehandling av gruvorna. Avsikten härmed är att förhindra föroreningsskador respektive allvarliga miljöskador. Det är för tidigt att i nuläget göra bedömningen att tillståndet inte efterlevs i denna del. Något behov av efterbehandling enligt 10 kap. miljöbalken har heller inte konstaterats. Föreläggandet avser alltså rätteligen inte efterbehandling enligt 10 kap. miljöbalken. Mark- och miljööverdomstolens praxis rörande det så kallade förvaringsfallet är med andra ord inte relevant.

Konkursbons ansvar för konkursgäldenärens miljöfarliga verksamhet

Av praxis (MÖD 2005:29) framgår att konkursbon, inom miljörättslig praxis, bland annat har gjorts ansvarigt för att omhänderta miljöfarliga ämnen som det förvarat och som det haft rättsliga och faktiska möjligheter att disponera över (KN B 14/98). Konkursboet har noterat denna praxis och vidhåller att vare sig Blaikengruvan AB eller konkursboet haft sådan faktisk och rättslig rådighet över gruvanläggningen respektive berörda fastigheter att konkursboet kan anses vara verksamhetsutövare.

I detta sammanhang vill konkursboet också framhålla att verksamheten i bolaget Blaikengruvan AB hade upphört några veckor före konkursutbrottet och att således ingen verksamhet bedrevs när bolaget Blaikengruvan AB försattes i konkurs. Konkursboet har, såsom tidigare framhållits, inte heller bedrivit någon verksamhet efter konkursutbrottet.

Förvaringsfall

I den mån en sådan förvaring kan anses ha orsakat föroreningar under tiden efter konkursutbrottet har konkursbon även kunnat hållas ansvariga för att vidta vissa efterbehandlingsåtgärder (MÖD 2002:16). Föreläggandet avser åtgärder för att förhindra att föroreningar uppkommer. Länsstyrelsen har förvisso inte påstått att konkursboets ansvar grundas på förvaring av avfall men heller inte motsatsen.

Om konkursboet ska anses ansvara för förvaring har denna som längst pågått från konkursen i mitten av december 2007 och fram till augusti 2008 då hela gruvverksamheten överläts till Lappland Goldminers Sorsele AB. Konkursboets

eventuella ansvar bör därmed jämkas till att enbart avse de föroreningar som förvaringen har orsakat under denna period.

Ansvar för tillståndsgiven verksamhet

När det i praxis har varit fråga om tillstandsreglerade efterbehandlingsåtgärder har ett konkursbo även ansetts ansvarigt för att fullgöra sådana åtgärder i ett fall då det rört sig om en verksamhet (deponi) som fortfarande ansetts pågående (KN B 159/93).

Miljötillstånden för Blaikengruvan och Svärträskgruvan innehåller slutliga villkor om ställande av säkerhet för efterbehandling av de verksamheter till vilka tillstånd lämnats. Syftet med säkerheter i samband med miljöfarlig verksamhet är att skydda samhället från att behöva stå kostnaden för efterbehandling i situationer där den ansvariga verksamhetsutövaren försätts i konkurs eller av någon annan anledning inte kan fullfölja sina skyldigheter (prop. 2006/07:95 s. 104). Säkerhetens storlek bör beräknas så att den motsvarar kostnaderna för den efterbehandling eller andra avhjälpandeåtgärder eller återställandeåtgärder som kan bli följden av den bedrivna verksamheten (prop. 2006/07:95 s. 111).

Av 16 kap. 3 § miljöbalken framgår att säkerheten ska prövas av tillståndsmyndigheten. Tillsynsmyndigheten ska fortlöpande bedöma om villkoren för en verksamhet är tillräckliga. Om tillsynsmyndigheten finner att villkoren i ett tillstånd till miljöfarlig verksamhet inte är tillräckliga ska myndigheten ansöka om prövning eller ta upp frågan om att ändra villkor (26 kap. 1 och 2 §§ miljöbalken). Om säkerheten inte bedöms vara tillräcklig kan den omprövas under tillståndets giltighet och beslut om större säkerhet fattas om det, till exempel, framkommit omständigheter som visar att den säkerhet som ställdes i samband med att tillstånd till verksamheten gavs är otillräcklig för att kunna finansiera de åtgärder som, efter verksamhetens avslutande, är nödvändiga för att återställa området där verksamheten bedrivits (24 kap. 5 § p. 12 miljöbalken).

Varken av miljöbalkens bestämmelser eller av förarbetena rörande ekonomisk säkerhet framgår att konkursbon ska svara subsidiärt för efterbehandlingskostnader

som inte täcks av den ekonomiska säkerheten. Konkursboets uppfattning är att avsaknaden av sådana uttalanden ifrån lagstiftarens sida rimligen bör innebära att staten ska stå risken för att tillstånds- respektive tillsynsmyndigheterna har gjort felaktiga eller otillräckliga bedömningar av vilket säkerhetsbelopp som erfordras. Brister härvidlag ska inte drabba konkursborgenärerna.

Villkor om ekonomisk säkerhet i ett miljötillstånd har rimligen stor betydelse för kreditgivare och borgenärer. Dessa måste kunna lita på att den tillståndsgivande myndigheten har gjort en korrekt bedömning och att de avsatta medlen täcker kostnaderna för efterbehandling om gäldenären går i konkurs och att kostnader för efterbehandling inte konkurrerar med borgenärernas fordringar i konkursen.

Skälighetsbedömning enligt 10 kap. 4 § miljöbalken

Som framgår av praxis (MÖD 2002:16) ska alltid en skälighetsbedömning av ansvaret göras enligt 10 kap. 4 § miljöbalken när omfattningen av efterbehandlingsansvaret bestäms. Av 10 kap. 4 § framgår att det vid bestämmande av ansvarets omfattning ska beaktas hur lång tid som har förflutit sedan föroreningen ägde rum, vilken skyldighet den ansvarige hade att förhindra framtida skadeverkningar och omständigheterna i övrigt. Om en verksamhetsutövare visar att den har bidragit till föroreningen endast i begränsad mån, ska även detta beaktas vid bedömningen av ansvarets omfattning.

Konkursboets eventuella förvaring har som längst pågått från konkursen i mitten av december 2007 och fram till augusti 2008 då hela gruvverksamheten överläts till Lappland Goldminers Sorsele AB. Konkursboets eventuella ansvar ska därmed jämkas till att enbart avse de föroreningar som förvaringen har orsakat under denna period. Vid bedömningen av omfattningen av de föroreningar som konkursboet eventuellt anses ha bidragit till under den begränsade tiden måste beaktas att det enligt länsstyrelsen sker en kontinuerlig urlakning från dagbrott och gråbergsdeponier. Den tid som verksamhetsutövaransvaret varat får därför anses ha betydelse vid skälighetsbedömningen.

Konkursboet har inte bedrivit eller bidragit till den verksamhet som har gett upphov till gruvavfallet. Länsstyrelsen har inte, mellan konkursutbrottet och försäljningen av gruvverksamheten, ålagt konkursboet att frakta bort gruvavfallet eller vidta andra åtgärder för att förhindra eller begränsa skada.

Konkursboet anser sammanfattningsvis att det föreligger skäl för jämkning av konkursboets eventuella avhjälpandeansvar mot bakgrund av att konkursboet inte har bedrivit den verksamhet som orsakat gruvavfallet, att eventuell förvaring har skett ofrivilligt för boets del, att eventuell förvaring enbart kan ha bidragit till en mindre del av de föroreningar som nu kan behöva åtgärdas, att boet inte kommer att kunna tillgodogöra sig någon värdeökning av anläggning och/eller fastigheter eftersom dessa innehas av annan samt att gruvverksamheterna har bedrivits med tillståndsprövade ekonomiska säkerheter för att täcka efterbehandlingskostnader i händelse av bland annat konkurs.

Skälighetsbedömning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken

Föreläggandet avser åtgärder för att förhindra att föroreningar uppkommer, dvs. en tillämpning av de allmänna hänsynsreglerna. Av 2 kap. 7 § miljöbalken följer att sådana krav gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Med hänsyn till att gruvverksamheten förprovats och inte kunnat sättas igång förrän beslutade säkerheter ställts, att säkerheterna typiskt sett har skolat täcka sådana åtgärder som det överklagade föreläggandet avser samt att tillsynsmyndigheten har kunnat påkalla omprövning av säkerhetens storlek men underlåtit att göra detta, får det anses oskäligt att det allmänna nu begär ersättning för sådana kostnader i annan ordning än den lagstiftaren anvisat. Föreläggandet ska därför med stöd av 2 kap. 7 § miljöbalken jämkas till noll.

Länsstyrelsen

Flera av de synpunkter som framförts i konkursboets yttranden har redan bemötts i motiveringen till det överklagade beslutet och i ansvarsutredningen. Länsstyrelsen väljer dock att nedan upprepa och i vissa fall förtydliga motiveringen till det överklagade beslutet.

Miljösituationen vid Ersmarksberget och Svärträsk är akut. Enda sättet att minimera miljöpåverkan från verksamheterna är att bibehålla befintlig rening. Under våren 2012 har reningen bekostats av Lappland Goldminers Sorsele AB:s konkursbo, men nu saknas det medel i detta konkursbo för att fortsätta reningen. Därför och för att övriga som länsstyrelsen menar har ansvar inte har kunnat förmås att akut skjuta till nödvändiga medel har länsstyrelsen tagit beslut om rättelse på felandes bekostnad och sökt bidrag från Naturvårdsverket för att kunna utföra åtgärder på felandens bekostnad. En förutsättning för att kunna använda statliga medel från Naturvårdsverket till dessa åtgärder är att det finns ett föreläggande riktat mot de som är ansvariga. De medel som länsstyrelsen erhållit är endast en akutåtgärd för att minska påverkan på recipienten och dessutom kommer dessa medel endast räcka under en begränsad tid.

Blaikengruvan AB:s konkursbo en av verksamhetsutövarna

Gruvverksamheterna vid Ersmarksberget/Blaiken och Svärträsk skiljer sig från andra miljöfarliga verksamheter på så sätt att verksamheten inte kan upphöra från en dag till en annan. Påverkan från verksamheten pågår oavsett om gruvbrytning pågår eller inte. Blaikengruvan AB:s konkursbo har inte aktivt brutit malm inom gruvområdet men har under en period ansvarat för, och i stand-by läge drivit, gruvor, anrikningsverk och upplag. Det fanns under konkursen ingen tydlig skiljelinje mellan de olika konkursbona. Länsstyrelsen har uppfattat att de båda bona än idag inte har klarlagt och reglerat alla mellanhavanden med varandra och med Lappland Goldminers Sorsele AB:s konkursbo. Konkursboet har även haft rådighet och möjlighet att påverka utvecklingen av miljösituationen inom de båda gruvområdena genom avgörande ekonomiska beslut. Länsstyrelsen anser därför att konkursboet är att se som en av verksamhetsutövarna vid gruvområdena i Ersmarksberget/Blaiken och Svärträsk.

Länsstyrelsen vill förtydliga att Blaikengruvan AB har agerat som ansvarig verksamhetsutövare i kommunikation med tillsynsmyndigheten i samband med till exempel miljörapport. Konkursboet har bedrivit verksamheten under en tid. Begreppet drift av gruvverksamhet är ett brett begrepp som omfattar brytning av malm, men också prospektering, anrikning, förvaring och hantering av utvinnings-

avfall, hantering och rening av gruv- och dränagevatten, skötsel av sedimentationsdammar, efterbehandling, egenkontroll m.m. Alla dessa moment och åtgärder är starkt förknippade med varandra och utgör rimligen delar och skeden av en och samma verksamhet. Exempelvis är omhändertagande av metallförorenat gruv- och dränagevatten typiskt sett en nödvändig och naturlig konsekvens och del i gruvverksamheten, det är inte heller en process som går att avbryta i väntan på till exempel en ny ägare. Rening av gruv- och dränagevatten måste även fortgå i tider då brytning tillfälligt eller slutligt inte längre pågår. Dessa reningsprocesser kräver aktiv drift och underhåll i syfte att klara gällande tillstånd och undvika skador på människors hälsa och miljön.

Länsstyrelsen anser att en verksamhetsutövare är den fysiska eller juridiska person som vidtar åtgärder, driver eller innehar en verksamhet eller anläggning eller som på annat sätt har rätt att fatta avgörande ekonomiska beslut för en verksamhet. När det gäller ansvar för efterbehandling har det heller ingen betydelse om skadan uppkommit av aktiv verksamhet eller passivitet från att vidta behövliga skadeförebyggande åtgärder.

Länsstyrelsen anser att konkursboet under en period mellan december 2007 till augusti 2008 varit verksamhetsutövare och därmed ansvarig för gruvverksamheten och det avfall (gråberg och anrikningssand) som förvarats inom gruvområdena Ersmarksberget/Blaiken och Svärträsk.

Även om konkursboet inte förfogat över vare sig tillstånd eller fastigheter har boet bedrivit verksamhet och har ur tillsynsmyndighetens perspektiv ansvarat för verksamhetens drift och underhåll. Vid konkursen 2007 uppmärksammades brister i överlåtelsen av verksamheten mellan moder- och dotterbolag. I anslutning till konkursen år 2007 meddelade dessutom de båda konkursbona efter Blaikengruvan AB och ScanMining AB att då någon utdelning inte kunde förväntas ske för oprioriterade fordringar saknades skäl att närmare avgränsa ansvaret med hänsyn till gällande tillstånd eller miljöbalkens bestämmelser i 2 och 10 kap. miljöbalken. Länsstyrelsen har därför ansett att ansvaret för verksamheten vilat på båda bolagen och sedermera båda konkursbona.

Det råder heller inga formella hinder mot att länsstyrelsen riktar föreläggande om avhjälpande åtgärder till fler än en verksamhetsutövare. Det råder inte heller några hinder mot att länsstyrelsen riktar föreläggande om avhjälpandeåtgärder till både nuvarande och tidigare verksamhetsutövare. Ansvar är solidariskt mellan verksamhetsutövarna. Vad konkursboet anfört här får därför betydelse främst vid en slutlig fördelning av ansvaret genom egna överenskommelser dem emellan eller efter stämning för fördelning och beslut i mark- och miljödomstolen.

Huruvida tillsynsmyndigheten förelagt konkursboet om förebyggande eller återställande åtgärder påverkar inte boets ansvar som finns där oavsett föreläggande. Förhållandet påverkar inte heller myndighetens möjlighet att nu förelägga om förebyggande och återställande åtgärder. Att konkursboet inte bedrivit den verksamhet som givit upphov till avfallet har ingen betydelse för det ansvar som nu åvilar boet att avhjälpa den skada och olägenhet som avfallet ger upphov till.

Jämkning

Ingen av de åberopade omständigheterna utgör jämkningsskäl. Det kan däremot påverka fördelningen mellan de olika verksamhetsutövare som varit verksamma på platsen. I princip saknas skäl att jämka något ansvar så att kostnaderna hamnar på staten. Verksamhetsutövarna bör såvitt nu kan bedömas svara för hela miljökostnaden i detta fall. Att boet inte kommer att kunna tillgodogöra sig en eventuell värdeökning av anläggningen och/eller fastigheterna anser länsstyrelsen inte ha någon betydelse för det ansvar som nu åvilar bolaget att avhjälpa den skada och olägenhet som verksamheten ger upphov till.

Rådighet

Inget tyder på att något av konkursbona, i rådighetshänseende, skulle hindras att utföra det som förelagts dem. Om det skulle uppstå problem med nyttjanderätten för någon av fastigheterna innebär det inte något hinder eftersom länsstyrelsen enligt bestämmelser i 28 kap. miljöbalken kan besluta om tillträde.

Efterbehandling

Länsstyrelsen anser att aktuellt ärende omfattas av både 9 och 10 kap. miljöbalken då många av de åtgärder som vidtagits vid anläggningen kan genomföras som en del i löpande drift (enligt 9 kap.) men även som en del i ett efterbehandlingsarbete (enligt 10 kap.). Utförligare motivering finns på s. 7 i det överklagade beslutet. För att 10 kap. miljöbalken ska vara tillämpligt krävs dels att det har konstaterats att ett område är förorenat, dels att det finns en risk för att det förorenade området kan medföra skada eller olägenhet för människor hälsa eller miljön. Det råder inget tvivel om att samtliga dessa förhållanden uppfylls i det aktuella ärendet. Att det tidigare inte ställts krav på efterbehandling beror endast på att det har funnits planer på fortsatt gruvbrytning och att det varit osäkert vilka efterbehandlingsåtgärder som är lämpliga.

Länsstyrelsen delar inte konkursboets uppfattning att staten ska stå för de efterbehandlingskostnader som inte täcks av den ekonomiska säkerheten. Det finns inget krav i lagstiftningen att ekonomisk säkerhet alltid ska finnas, däremot får myndigheterna kräva säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken. Det är alltid den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som medfört en skada eller olägenhet för miljön som ansvarar för skadan eller olägenheten till dess att den har upphört eller avhjälpes. Detta påverkas inte av hur stor säkerhet som finns avsatt vid varje tidpunkt. Något sådant samband som konkursboet hävdar finns inte enligt länsstyrelsens mening.

DOMSKÄL

Miljöbalkens bestämmelser om verksamhetsutövares ansvar för efterbehandling och avhjälpande av miljöskada har sitt ursprung i den internationella principen om förorenarens ansvar, polluter pays principle. Denna princip ligger också till grund för Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/35/EG av den 21 april 2004 om miljöansvar för att förebygga och avhjälpa miljöskador, det s.k. miljöansvarsdirektivet. Ansvaret innebär att samtliga som är eller har varit verksamhetsutövare ansvarar gentemot det allmänna för att avhjälpa uppkommen skada eller olägenhet, oavsett vem som civilrättsligt är att betrakta som ägare till verksamheten. Det står tillsynsmyndigheten fritt att, utifrån en bedömning av vem eller vilka som har störst

möjlighet att åstadkomma det avhjälpande som behövs, utkräva ansvar av nuvarande eller tidigare verksamhetsutövare, var för sig eller tillsammans. Vilket ekonomiskt ansvar som slutligen bör ankomma på var och en för vidtagna åtgärder får prövas och beslutas i civilrättslig ordning parterna emellan.

Tillstånd till gruvverksamhet i Blaikengruvan och Svärträskgruvan meddelades ScanMining AB i september 2000 respektive juli 2002. ScanMining AB överlät verksamheten till dotterbolaget Blaikengruvan AB i januari 2006. Gruvbrytning enligt tillstånden startades vid Blaikengruvan under sommaren 2006 och vid Svärträskgruvan under hösten 2006. Båda bolaget försattes i konkurs den 11 december 2007. Någon faktisk gruvbrytning har inte skett sedan i början på 2008.

Enligt praxis anses ansvaret för en pågående miljöfarlig verksamhet övergå på verksamhetsutövarens konkursbo vid konkurs (se beslut den 12 oktober 1993 i ärende nr B 159/93 av Koncessionsnämnden för miljöskydd samt MÖD 2005:29 och 2010:11). Konkursboet övertar således de förpliktelser som följer enligt lag eller givet tillstånd för en pågående miljöfarlig verksamhet som drivits av konkursbolaget.

Vid gruvbrytning frigörs metaller ur marken som, om de inte omhändertas, sprids i omgivningen. Vilken faktisk påverkan som sker i områdena kring Blaikengruvan och Svärträskgruvan till följd av den påbörjade gruvbrytningen finns beskriven i länsstyrelsens ansvarsutredning från den 18 april 2012. Bland annat beskrivs att blottlagt sulfidhaltigt gråberg och malm ger upphov till en fortlöpande spridning av metaller med miljöfarliga effekter till omgivningen. Mot bakgrund av den omgivningspåverkan som, enligt vad som beskrivs i utredningen, sker i området anser mark- och miljödomstolen att den verksamhet som sker inom gruvområdena är att betrakta som pågående miljöfarlig verksamhet. Det kan vidare konstateras att denna verksamhet pågått från det att driften inleddes och att den får anses pågå fram till den tidpunkt då störningar för omgivningen inte längre uppkommer.

Mot bakgrund av vad länsstyrelsen uppgett om vilken verksamhet Blaikengruvan AB bedrivit i Blaikengruvan och Svärträskgruvan bedömer mark- och miljö-

domstolen att Blaikengruvan AB, och senare även konkursboet, är att betrakta som verksamhetsutövare för den verksamhet som bedrivits inom de båda gruvområdena. Blaikengruvan AB:s konkursbo har inte visat att konkursboet bidragit till den uppkomna föreningen endast i så begränsad mån att avhjälpandeåtgärder inte kan krävas av konkursboet (jämför MÖD 2002:16).

De tillstånd till gruvverksamhet som meddelats för Blaikengruvan och Svärtträskgruvan är förenade med villkor – slutliga eller provisoriska – om hur driften ska ske och vilka skyddsåtgärder som ska vidtas, bland annat i fråga om hur gruv- och dräneringsvatten ska renas. I tillstånden finns också föreskrifter om att verksamhetsutövaren, i god tid innan så blir aktuellt, ska planera och redogöra för hur områdena ska efterbehandlas. De av länsstyrelsen förelagda åtgärderna motsvarar av de krav som uppställts i givna tillstånd.

Mark- och miljödomstolen instämmer, med det tillägg som redogjorts för ovan, i länsstyrelsens bedömning såsom den kommit till uttryck i det överklagade beslutet och i avgivet yttrande i detta mål. Överklagandet av länsstyrelsens beslut den 4 juni 2012 ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 3 (DV 427)

Överklagande senast den 26 april 2013.

Helén Leijon

Nils-Gunnar Elisson

I domstolens avgörande har deltagit rådmännen Helén Leijon och Nils-Gunnar Elisson. Föredragande har varit beredningsjuristen Magnus Norberg.

Länsstyrelsen
Västerbotten

Beslut

Datum
2012-06-04

Ärendebeteckning
555-2379-2012

Arkivbeteckning

1(10)

UMEÅ TINGSRÄTT
Domare 2:4

INKOM: 2012-06-18
MÅLNR: M 1521-12
AKTBIL:

Konkursboet Blaikengruvan AB
c/o Mannheimer Swartling
Box 385
931 24 SKELLEFTEÅ

Beslut om efterbehandlingsplan samt att löpande rena gruv- och drä- nagevatten från anläggningarna i Ersmarksberget/Blaiken och Svärtråsk, Sorsele och Storumans kommun

Länsstyrelsen förelägger härmed Blaikengruvan AB:s konkursbo (556426-6111) med stöd av 26 kap 9 § miljöbalken (1998:808) att ensamt eller i samarbete med övriga konkursbon, ScanMining AB:s konkursbo (556445-1655) och Lappland Goldminers Sorsele AB:s konkursbo (556761-0265), att:

För Ersmarksberget/Blaiken:

- **upprätthålla reningen av gruv- och dränagevatten från morän-, gråbergs- och B-malmsupplag vid gruvområdet i Ersmarksberget/Blaiken i enlighet med villkorsföreskrivna riktvärden, villkor P4 och P5 i deldom M 507-99, till dess att erforderlig efterbehandling genomförts.**
- **upprätthålla egenkontrollen** genom provtagning av gruv- och dränagevatten samt vatten från sandmagasinet i, sedan tidigare etablerade, provpunkter V1, V2 och V10 samt viss referensprovtagning. Omfattningen av egenkontrollen finns angiven i bilaga 1.
- **upprätta en slutgiltig efterbehandlingsplan** som ska lämnas till miljödomstolen för godkännande och därefter

För Svärtråsk:

- **upprätthålla reningen av gruv- och dräneringsvatten från gråbergssupplaget och förorenat dagvatten från industriområdet i enlighet med villkorsskrivna riktvärden i villkor 2 dom M 53-01.**
- **upprätthålla egenkontrollen** genom provtagning i, sedan tidigare etablerade, provpunkter SV1, SV3 och PP1. Omfattningen av egenkontrollen finns angiven i bilaga 2.

Detta beslut ska, i enlighet med 26 kapitlet 26 § miljöbalken, gälla omedelbart även om det överklagas.

Vad gäller efterbehandling av gruvområdena i Ersmarksberget/Blaiken och Svärtråsk har Länsstyrelsen för avsikt att återkomma med föreläggande om genomförande av efterbehandling när godkända efterbehandlingsplaner fastställts.

Redogörelse av ärendet

Tillstånd till gruvverksamheten i Ersmarksberget/Blaiken och Svärträsk lämnades år 2000 till ScanMining AB med överläts år 2006 till dotterbolaget Blaikengruvan AB. I december år 2007 gick ScanMining AB och Blaikengruvan AB i konkurs. Båda konkursbon sålde då verksamheten gemensamt till Lappland Goldminers Sorsele AB. Konkurserna för ScanMining AB och Blaikengruvan AB är ännu, i maj 2012, inte avslutade.

Den 2 februari 2012 försattes även den nya ägaren Lappland Goldminers Sorsele AB i konkurs efter omfattande försök att påbörja brytning av malm. Lappland Goldminers Sorsele AB hade då ansvarat för drift och underhåll av verksamheten sedan augusti 2008. Prospektering hade bedrivits men utan framgång. Länsstyrelsen bedömer i dagsläget att konkursboet Lappland Goldminers Sorsele AB i första hand har för avsikt att sälja verksamheten till annan verksamhetsutövare för fortsatt drift.

Den 1 mars 2012 förelade Länsstyrelsen konkursboet Lappland Goldminers AB att upprätthålla rening och egenkontroll vid gruvområdena Blaiken och Ersmarksberget (dnr 555-1842-2012). Länsstyrelsen har även beslutat att ge konkursboet tillgång till del av den ekonomiska säkerheten då medel för fortsatt rening saknats (dnr 555-2269-2012).

Den 20 mars 2012 kommunicerade Länsstyrelsen ett förslag till ytterligare förelägganden med samtliga verksamhetsutövare (nuvarande och tidigare), dvs Lappland Goldminers Sorsele AB:s konkursbo, Blaikengruvan AB:s konkursbo och ScanMining AB:s konkursbo. Alla tre yttrade sig över förslaget. Länsstyrelsen kommenterar samtliga tre yttranden under separata avsnitt under rubriken Motivering, se nedan.

Motivering

Gruvverksamhet är ett brett begrepp som omfattar brytning av malm men också prospektering, anrikning, förvaring och hantering av utvinningsavfall, hantering och rening av gruv- och dränagevatten, skötsel av sedimentationsdammar, efterbehandling, egenkontroll mm. Alla dessa moment och åtgärder är starkt förknippade med varandra och utgör rimligen delar och skeden av en och samma verksamhet. Exempelvis är omhändertagande av metallförorenat avrinningsvatten typiskt sett en nödvändig och naturlig konsekvens och del i gruvverksamheten. Rening av vatten måste även fortgå i tider då brytning tillfälligt eller slutligt inte längre pågår. En verksamhetsutövare är den fysiska eller juridiska person som vidtar åtgärder, driver eller innehar en verksamhet eller anläggning eller som på annat sätt har rätt att fatta avgörande ekonomiska beslut för en verksamhet. Verksamhetsutövare är också den som tidigare haft ett sådant ansvar och befogenhet.

Enligt 10 kap 2 § MB är så väl den som nu bedriver, som den som tidigare har bedrivit verksamhet, skyldig att avhjälpa miljöskador som uppstått till

följd av verksamheten. Verksamhetsutövarens skyldighet omfattar både förebyggande åtgärder (t.ex. att förhindra en oxidation och urlakning av metaller) men också avhjälpande åtgärder så som t.ex. rening av gruv- och dränagevatten eller sanering till följd av metallutsläpp. Det har ingen betydelse om miljöskadan uppkommit av aktiv verksamhet eller passivitet från att vidta erforderliga skadeförebyggande åtgärder. Det föreligger heller inga formella hinder mot att Länsstyrelsen riktar förelägganden om avhjälpande åtgärder till både nuvarande och tidigare verksamhetsutövare.

Som framgår av bifogad ansvarsutredning bedömer Länsstyrelsen att samtliga tre konkursbon (Lappland Goldminers Sorsele AB (556761-0265), Blaikengruvan AB (556426-6111) och ScanMining AB (556445-1655)) är eller har varit verksamhetsutövare och därmed är ansvariga för miljösituationen vid gruvområdena i Ersmarksberget/Blaiken och Svärträsk. Samtliga tre verksamhetsutövare har haft rådighet över platserna och verksamheten samt möjlighet att fatta avgörande beslut med stor betydelse för utvecklingen av föroreningssituationen vid de aktuella gruvområdena. Inget tyder idag på att någon av konkursbona, i rådighetshänseende, skulle hindras från att utföra det som förelagts dem.

I aktuellt ärende anser Länsstyrelsen att samtliga tre verksamhetsutövare har ett ansvar att förebygga uppkomst av ytterligare miljöskador genom (i) fortsatt rening av gruv- och dränagevatten, men också genom (ii) upprättande av efterbehandlingsplan och i förlängningen även ombesörjande av efterbehandling. För att uppfylla kunskapskravet i miljöbalkens 2 kapitel krävs även att konkursbona under arbetets gång genomför erforderlig egenkontroll och uppföljning av verksamheten och så småningom även de efterbehandlade åtgärder.

Eventuella civilrättsliga avtal mellan före detta bolag eller befintliga konkursbon, avseende överenskommelser om ansvar för efterbehandling, sanering eller förebyggande åtgärder är något som Länsstyrelsen bortser från. Likaså tar Länsstyrelsen ingen hänsyn till hur de olika fastighetsaffärerna genomförts. Detta är civilrättsliga frågor som berörda parter får avhandla i annan process.

Kommentarer till yttrande från Blaikengruvan AB:s konkursbo (556426-6111)

Länsstyrelsen har tagit del av vad konkursboet framfört i sitt yttrande från den 4 maj 2012 och lämnar här följande kommentarer:

”föreläggandet riktat till fel adressat /konkursbolaget har inte övertagit eller drivit konkursbolagets verksamhet”

Blaikengruvan AB bedrev fram till år 2006 prospekteringsborrning inom nu aktuella gruvområden. Den 1 januari 2006 övertog bolaget gällande tillstånd för gruv- och anrikningsverksamhet och i september 2006 påbörjades verksamheten. Den 11 december 2007 försattes bolaget i konkurs.

Blaikengruvan AB:s konkursbo har inte aktivt brutit malm inom gruvområdet men har under en period ansvarat för, och i stand-by läge drivit, gruvor, anrikningsverk, och upplag. Konkursboet har även haft rådighet och möjlighet att påverka utvecklingen av miljösituationen inom de båda gruvområdena genom avgörande ekonomiska beslut. Länsstyrelsen anser därför att konkursboet Blaikengruvan AB är att se som en av verksamhetsutövarna vid gruvområdena i Ersmarksberget/Blaiken och Svärtråsk.

”upprätthållande av rening och provtagning är kopplat till driften av gruvverksamheten och utgör inte avhjälpande åtgärder enligt 10 kap miljöbalken /konkursbolaget ska inte hållas ansvarig för att upprätthålla löpande funktioner kopplade till drift”

Under förutsättning att konkursboet inte abandonerat delar av konkursbolagets tillgångar övergår samtliga tillgångar till konkursboet att förvalta. I aktuellt fall övertog konkursbolaget Blaikengruvan AB fastigheten, verksamheten, tillståndet och övriga ekonomiska och materiella tillgångar. Under denna period ansvarade konkursboet, enligt Länsstyrelsens bedömning, för en verksamhet i drift även om konkursboet aldrig bröt någon malm. Konkursboet ansvarade även för, inom verksamhetsområdet, upplagt och/eller deponerat avfall (gråberg och anrikningssand). Ansvaret omfattar en skyldighet att t.ex. hindra utläckage av förorenade ämnen från avfall. Fastigheten, verksamheten, tillståndet och övriga ekonomiska och materiella tillgångar överfördes därefter till Lappland Goldminers Sorsele AB för fortsatt drift.

Utgångsläget är att verksamhetsutövare ska svara för såväl undersökningar som miljömässigt motiverad sanering och andra avhjälpandeåtgärder. Finns flera verksamhetsutövare ansvarar de solidariskt. Att fortlöpande rena de gruv- och lakvatten som uppstår inom gruvområdet är en avhjälpande åtgärd som syftar till att förebygga spridningen av metaller till omgivande mark och vattenområden. Rening av gruv- och dränagevatten krävs så väl under drift som under hela efterbehandlingsarbetet och sannolikt även under en period efter avslutad efterbehandling.

”konkursboet har varken äganderätt eller nyttjanderätt till berörda fastigheter och miljötillståndet för Blaiken- respektive Svärtråskagruvan innehas av Lappland Goldminers”

Tillståndet innehas i dagsläget av konkursboet Lappland Goldminers Sorsele AB.

Enligt 10 kap miljöbalken är det *i första hand verksamhetsutövaren/-na* d.v.s. den som bedriver eller bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som orsakat föroreningen, som är ansvarig för att undersöka och efterbehandla området. Fastighetsägarens ansvar för utredning och efterbehandling är underordnat verksamhetsutövarens ansvar och regleras i 10 kap 3 § miljöbalken. I enlighet med Länsstyrelsen bedömning utgör konkursboet Blaikengruvan AB en av verksamhetsutövarna för gruvverksamheten vid Ersmarksberget/Blaiken och Svärtråsk.

Finns flera verksamhetsutövare ansvarar de solidariskt. Detta gör det möjligt för tillsynsmyndigheten att ålägga vem som helst av verksamhetsutövarna att stå för hela ansvaret. Denne kan sedan i sin tur väcka talan i miljödomstolen för att få ansvaret slutligt fördelat. (jfr 20 kap 2 § 7 p miljöbalken)

Inget tyder idag på att något av konkursbona, i rådighetshänseende, skulle hindras att utföra det som förelagts dem.

"konkursboet motsätter sig att upprätta en särskild efterbehandlingsplan eftersom den enligt konkursboet ska upprättas av tillståndshavaren eller den som i övrigt är att betrakta som verksamhetsutövare"

Enligt Länsstyrelsen bedömning är konkursboet Blaikengruvan AB en av verksamhetsutövarna som haft ansvar för verksamheten vid gruvområdena i Ersmarksberget/Blaiken och Svärtråsk.

Efterbehandlingsplanen är de dokument i vilket miljösituationen redovisas, efterbehandlingsmetoder utvärderas och mål för efterbehandling fastställs. I aktuellt ärende ska efterbehandlingsplanen även fastställas av Mark- och miljödomstolen. Enligt Länsstyrelsens bedömning ansvarar konkursboet Blaikengruvan AB för att ensamt eller tillsammans med övriga verksamhetsutövare ta fram en sådan efterbehandlingsplan.

"konkursboet Blaikengruvan AB har aldrig varit verksamhetsutövare"

Konkursboet Blaikengruvan AB har disponerat och förvaltat gruvområdena i Ersmarksberget/Blaiken och Svärtråsk inklusive gruvor, anrikningsverk, upplag av gråberg, malm och anrikningssand. Konkursboet har haft rådighet över och möjlighet att genom aktiva och passiva beslut påverka miljösituationen och föroreningsbilden inom de båda gruvområdena. Länsstyrelsen anser därför att konkursboet Blaikengruvan AB är en av verksamhetsutövarna för gruvverksamheten i Ersmarksberget/Blaiken och Svärtråsk.

"kraven måste förtydligas om Länsstyrelsen har för avsikt att förelägga konkursboet"

Länsstyrelsen anser att det tydligt framgår av föreläggandet och bifogade bilagor vad de olika punkterna i föreläggandet innebär för konkursboet Blaikengruvan AB.

Länsstyrelsen har dessutom efter kommunikering beslutat att ändra och förtydliga delar av föreläggandet.

"ekonomisk säkerhet"

Den ekonomiska säkerheten ska motsvara kostnaden för avhjälpande av en miljöskada och andra återställande åtgärder som en verksamhet kan föranleda. Säkerheten ska vid varje tid tillgodose det aktuella behovet av säkerheten. Att en ekonomisk säkerhet finns avsatt innebär inte att verksamhetsutövaren/-na friskrivs från ansvar för efterbehandling. I aktuellt ärende överstiger kostnaden för efterbehandling den avsatta säkerhetens storlek på ett

betydande sätt vilket innebär att verksamhetsutövarna ansvarar för att bekosta den efterbehandling som erfordras.

Kommentarer till yttrande från ScanMining AB:s konkursbo (556445-1655)

Länsstyrelsen har tagit del av vad konkursboet framfört i sitt yttrande från den 20 april 2012 och lämnar här följande kommentarer:

”verksamhetsutövare och fastighetsägare”

Länsstyrelsen delar konkursboets uppfattning att när konkursen inträffade den 11 december 2007 uppstod situationen att konkursboet enligt gällande tillstånd var att se som verksamhetsutövare för gruvorna (bolagets yttrande s.2).

Konkursboet hänvisar till avgörandet i Miljööverdomstolen M 3079-04 och framhåller att en konkursförvaltare som enbart vidtagit åtgärder i syfte att avveckla inte skulle vara att se som verksamhetsutövare. I nu aktuellt ärende menar dock Länsstyrelsen att konkursboet ScanMining AB inte haft för avsikt att avveckla verksamheten utan snarare har hållit den i drift i syfte att sälja den vidare för fortsatt drift i annans regi. Syftet med genomförda åtgärder har dessutom begränsad betydelse om åtgärden i sig själv innebär en ökad risk för spridning av förorenande ämnen. Detta framgår även av en dom från Högsta domstolen, från mars 2012, (T 2052-10) som säger att även åtgärder som genomförs som ett led i en sanering (efterbehandling) av en förorenad fastighet kan bidra till en föroreningsskada och att den som vidtar åtgärderna då är att betrakta som verksamhetsutövare. Det spelar alltså ingen roll om syftet med åtgärden har varit att minska belastningen på miljön.

Länsstyrelsen anser att konkursboet ScanMining AB är både verksamhetsutövare och eventuell fastighetsförvaltare. Konkursboet ska därför ensamt eller i samverkan med övriga verksamhetsutövare fullgöra samtliga punkter i Länsstyrelsen föreläggande.

”föreläggandet bör enbart avse den tidsperiod då konkursboet var verksamhetsutövare för driften ”

Enligt 10 kap 2 § MB är så väl den som nu bedriver, som den som tidigare har bedrivit verksamhet, skyldig att avhjälpa miljöskador som uppstått till följd av verksamheten. Det finns inga formella hinder mot att Länsstyrelsen riktar förelägganden om avhjälpande åtgärder till både nuvarande och tidigare verksamhetsutövare. Finns flera verksamhetsutövare ansvarar de solidariskt. Detta gör det möjligt för tillsynsmyndigheten att ålägga vem som helst av verksamhetsutövarna att stå för hela ansvaret. Denne kan sedan i sin tur väcka talan i miljödomstolen för att få ansvaret slutligt fördelat. (jfr 20 kap 2 § 7 p miljöbalken).

Länsstyrelsen delar inte konkursboet ScanMining AB:s bedömning att boet som verksamhetsutövare inte bidragit till några föroreningar och att ett

eventuellt bidrag skulle vara så obetydligt att det inte ens motiverar något avhjälpande, se bifogad ansvarsutredning bilaga 1.

"Res Judicata"

Länsstyrelsen anser att det föreläggande som konkursboet hänvisar till upphävdes till följd av att efterbehandlande åtgärder inte längre var aktuella då verksamheten bytt ägare och den nya ägaren hade för avsikt att fortsätta driften. Frågan om ScanMining AB:s konkursbo var att se som verksamhetsutövare prövades och avgjordes därför inte i målen M 1525-08 och 1511-08 vid miljödomstolen i Umeå den 18 september 2008.

Kommentarer till yttrande från Lappland Goldminers Sorsele AB:s konkursbo (556761-0265)

Länsstyrelsen har tagit del av vad konkursboet framfört i sitt yttrande från den 28 mars 2012 och lämnar här följande kommentarer:

"efterbehandlingsärende enligt 10 kap miljöbalken"

Länsstyrelsen anser att aktuellt ärende omfattas av både 9 och 10 kap miljöbalken då många av de åtgärder som vidtagits vid anläggningen kan genomföras som en del i löpande drift (enligt 9 kap miljöbalken) men även som en del i ett efterbehandlingsarbete (enligt 10 kapitlet). Länsstyrelsen anser att samtliga utpekade verksamhetsutövare bedrivit verksamhet vid anläggningen (enligt 9 kapitlet miljöbalken). Länsstyrelsen bedömer att samtliga verksamhetsutövare har haft för avsikt att i första hand hålla verksamheten i drift i syfte att sälja den vidare till ny verksamhetsutövare samtidigt som behovet av efterbehandling varit stort. I avsaknad av ny verksamhetsutövare hade samtliga bolag ställts inför ansvar att slutligt efterbehandla gruvområdena enligt 10 kap miljöbalken. Många av de moment som ingår i verksamhetsutövarens ansvar under drift återkommer dessutom under efterbehandling varför det inte är möjligt att dra en skarp gräns mellan ansvar kopplat till 9 respektive 10 kapitlet miljöbalken.

Länsstyrelsen anser i dagsläget att gruvverksamheten bör avvecklas och området efterbehandlas. Enligt 10 kap 2 § MB är så väl den som nu bedriver, som den som tidigare har bedrivit verksamhet, skyldig att avhjälpa miljöskador som uppstått till följd av verksamheten. Verksamhetsutövarens skyldighet omfattar både förebyggande åtgärder (t.ex. att förhindra en oxidation och urlakning av metaller) men också avhjälpande åtgärder så som t.ex. rening av gruv- och dränagevatten eller sanering till följd av metallutsläpp. Det har ingen betydelse om miljöskadan uppkommit av aktiv verksamhet eller passivitet från att vidta erforderliga skadeförebyggande åtgärder. Det föreligger heller inga formella hinder mot att Länsstyrelsen riktar förelägganden om avhjälpande åtgärder till både nuvarande och tidigare verksamhetsutövare.

"ansvaret bör begränsas till den tidsperiod som konkursboet varit aktiv på platsen"

Enligt 10 kap 2 § MB är så väl den som nu bedriver, som den som tidigare har bedrivit verksamhet, skyldig att avhjälpa miljöskador som uppstått till följd av verksamheten. Finns flera verksamhetsutövare ansvarar de solidariskt. Detta gör det möjligt för tillsynsmyndigheten att ålägga vem som helst av verksamhetsutövarna att stå för hela ansvaret. Denne kan sedan i sin tur väcka talan i miljödomstolen för att få ansvaret slutligt fördelat. (jfr 20 kap 2 § 7 p miljöbalken). Denna tolkning delas även av HD i den dom som meddelades i mars 2012, T 2052-10.

"Lappland Goldminers Sorsele AB:s köp från konkursbona ScanMining AB och Blaikengruvan AB är ogiltigt"

Eventuella civilrättsliga avtal mellan före detta bolag eller befintliga konkursbon, avseende överenskommelser om ansvar för efterbehandling, sanering eller förebyggande åtgärder förändrar inte en aktörs offentligrättsliga ansvar och är därför något som Länsstyrelsen i princip bortser från. Likaså tar Länsstyrelsen ingen hänsyn till hur de olika fastighetsaffärerna genomförts. Detta är civilrättsliga frågor som berörda parter får avhandla i annan process. Oavsett ovanstående råder ingen tvekan om att konkursboet har haft inflytande och varit aktivt på platsen.

Lagstiftning

Miljöbalken 2 kap

8 § Alla som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som medfört skada eller olägenhet för miljön ansvarar till dess skadan eller olägenheten har upphört för att denna avhjälps i den omfattning det kan anses skäligt enligt 10 kap. I den mån det föreskrivs i denna balk kan i stället skyldighet att ersätta skadan eller olägenheten uppkomma.

Miljöbalken 10 kap, lydelse före 1 augusti 2007

1 § Detta kapitel skall tillämpas på mark- och vattenområden samt byggnader och anläggningar som är så förorenade att det kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

2 § Ansvarig för att efterbehandling av sådana områden, byggnader eller anläggningar som anges i 1 § är den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som har bidragit till föroreningen (verksamhetsutövare).

3 § Kan inte någon verksamhetsutövare utföra eller bekosta efterbehandling av en förorenad fastighet är var och en efterbehandlingsansvarig som förvärvat fastigheten och vid förvärvet känt till föroreningarna eller då borde ha upptäckt dem. Avser förvärvet en privatbostadsfastighet enligt 1 kap 5 § kommunalskattelagen (1928:370) ansvarar endast en förvärvare som känt till föroreningen. I fråga om förorenad byggnad eller anläggning gäller det-

samma den som förvärvat den fastighet där byggnaden eller anläggningen är belägen. Med förvärv av fastighet likställs förvärv av tomträtt.

Första stycket tillämpas inte när en bank eller kreditmarknadsföretag har förvärvat en fastighet för att skydda fordran enligt 7 kap 3§ lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelsen. Förordning (2004:441)

4§ Efterbehandlingsansvaret innebär att den ansvarige i skälighetsomfattning skall utföra eller bekosta de efterbehandlingsåtgärder som på grund av föroreningar behövs för att förebygga eller motverka att skada eller olägenhet uppstår för människors hälsa eller miljön. När ansvaret omfattning skall bestämmas skall det beaktas hur lång tid som har förflutit sedan föroreningen ägt rum, vilken skyldighet den ansvarige hade att förhindra framtida skadeverkningar och omständigheterna i övrigt. Om en verksamhetsutövare visar att han bidragit till föroreningen endast i begränsad mån, skall även detta beaktas vid bedömningen av ansvarets omfattning.

Preskriptionslagen (1981:130) är inte tillämplig på efterbehandlingsansvar.

6§ Om flera verksamhetsutövare är ansvariga enligt 2§, skall de ansvara solidariskt i den utsträckning inte annat följer av att ansvaret är begränsat enligt 4§ första stycket. En verksamhetsutövare som visar att hans eller hennes bidrag till föroreningen är så obetydlig att det inte ensamt motiverar efterbehandling skall dock ansvara endast för den del som motsvarar bidraget.

Vad det solidariskt ansvariga har betalat skall fördelas mellan dem efter vad som är skäligt med hänsyn till den omfattning i vilken var och en har medverkat till föroreningen och till omständigheterna i övrigt.

26 kap Miljöbalken

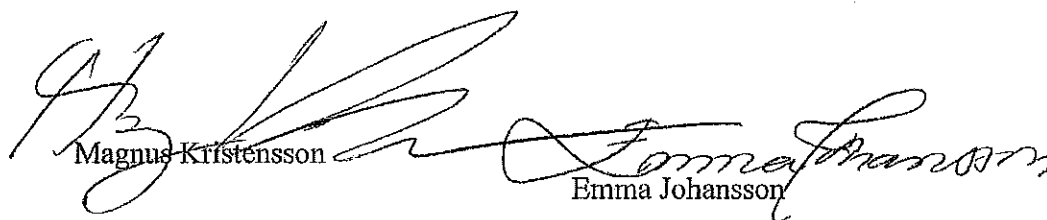
9§ En tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som behövs i ett enskilt fall för att denna balk samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken skall efterlevas.

Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet får inte tillgripas.

Förelägganden och förbud får inte begränsa ett beslut eller en dom om tillstånd i ansökningsmål som har rättskraft enligt 24 kap. 1 §.

Ett tillståndsbeslut eller en tillståndsdom hindrar dock inte en tillsynsmyndighet från att meddela sådana brådskande förelägganden eller förbud som är nödvändiga för att undvika att ohälsa eller allvarlig skada på miljön uppkommer.

I fråga om verksamheter som omfattas av tillståndsplikt enligt lagen (2004:1199) om handel med utsläppsrätter får inte beslutas förelägganden om begränsning av koldioxidutsläpp eller förelägganden som genom att reglera använd mängd fossilt bränsle syftar till en begränsning av koldioxidutsläpp. Lag (2005:571).

Magnus Kristénsson

Emma Johansson

Bilagor

Bilaga 1: Ansvarsutredning daterad 2012-04-18

Bilaga 2: Kontrollprogram Ersmarksberget/Blaiken

Bilaga 3: Kontrollprogram Svärträsk

Bilaga 4: Villkorsföreskrivna riktvärden, villkor P4 och P5 i deldom M 507-99

Bilaga 5: Villkorsskrivna riktvärden i villkor 2 dom M 53-01

Länsstyrelsen
Västerbottens län

ANSVAR- UTREDNING

Datum
2012-04-18

Beteckning

1(12)

UMEÅ TINGSRÄTT
Domare 2:1

INKOM: 2013-04-05
MÅLNR: M 1521-12
AKTBIL:

Det miljörettsliga ansvaret för förorenad mark efter gruvverksamheterna Blaiken och Svärträsk inom Sorsele och Storumans kommuner

Innehållsförteckning

1. Inledning	
2. Bakgrund	
2.1 Verksamhet.....	
2.1.1 Tillstånd och efterbehandlingsplaner m.m.	
2.2 Förorening	
2.3 Verksamhetsutövare.....	
2.4 Fastighetsägare	
2.5 Kommunal planering	
3. Allmänt om ansvar.....	
3.1 Verksamhetsutövares ansvar	
3.2 Fastighetsägarens ansvar	
3.3 Skälighetsregeln.....	
3.4 Solidariskt ansvar.....	
4. Bedömning i det aktuella fallet.....	
4.1 Ansvariga	
4.2 Skälighetsbedömning.....	
5. Sammanvägd bedömning	

1 Inledning

Länsstyrelsen utövar tillsyn över gruvverksamheterna i Blaiken och Svärträsk. Det bolag som senast svarat för gruvorna har den 2 februari 2012 försetts i konkurs. Länsstyrelsen bedömer sannolikheten för att någon ny verksamhetsutövare ska ta över som mycket liten. Med anledning av den nu uppkomna situationen har Länsstyrelsen upprättat denna ansvarsutredning.

Syftet är att utröna ansvarsförhållanden för det förorenade området på fastigheterna Blaiken 2:6 och 2:7 samt Sorseleskogen 1:1 inom Sorsele kommun (Blaikengruvan) och Gunnarn 4:37, Gunnarberg 1:2, 1:3 och 1:4 samt Storumanskogen 1:1 inom Storumans kommun (Svärträskgruvan). Utredningen ska användas dels som underlag vid en dialog med berörda konkursförvaltare och dels ligga till grund för eventuella förelägganden och ansökan om statliga medel för såväl akuta miljöskyddande åtgärder som mer långsiktiga efterbehandlingsåtgärder.

I arbetet med utredningen har uppgifter om bolagen hämtats från InfoTorg och från samtal med konkursförvaltare m.fl. Fastighetsdata har hämtats från fastighetsdatasystemet (FDS). Uppgifter om verksamhet och föreningar har erhållits i samband med miljötillsyn, recipientkontroll, efterbehandlingsplaner m.m. samt arkivsökning. Denna ansvarsutredning är ett levande dokument och i takt med att nya uppgifter framkommer kommer dessa att föras in. Utredningen har utförts av Johanna Melin och Anna Stenmark.

2. Bakgrund

2.1 Verksamhet

ScanMining AB erhöll tillstånd för gruvverksamhet vid Blaikengruvan och Svärträskgruvanden 5 juli 2002. Verksamheten vid båda gruvorna har bedrivits i form av traditionell gruvbrytning, vid Blaikengruvan bröts zink-, guld- och blymalm och vid Svärträsk bröts zinkmalm. Verksamheten vid Svärträskgruvan påbörjades under hösten 2006. Vid Blaikengruvan påbörjades verksamheten sommaren 2006. Vid Blaikengruvan (Ersmarksberget) har dessutom verksamhet i form av anrikning av malm bedrivits. Anrikningsverket finns kvar på platsen. Anrikningsverket uppfördes redan under våren 2005. Vid Blaisjön finns en damm som fungerar som sandmagasin. I augusti 2006 kördes anrikningsverket igång, samtidigt påbörjades deponeering av anrikningssand i Blaisjön.

Gruvbrytningen stoppades helt upp 2008 i och med då berörda bolags konkurser den 11 dec 2007. Konkurserna hade föregåtts av försök att rädda de båda bolagen genom rekonstruktion som inleddes den 28 juni 2007. De båda konkursbona bedrev ingen gruvverksamhet men har utfört en del löpande kontroller och förebyggande åtgärder av allra akutaste slag. Konkursförvaltarna sålde sedan verksamheten/gruvorna samt två fastigheter till Lappland

Goldminers Sorsele AB (556761-0265) som tog över i augusti 2008. Bolaget har därefter bedrivit produktionsförberedande verksamhet vid Blaikengruvan vilket till stor del har finansierats av moderbolaget Lappland Goldminers AB. De produktionsförberedande undersökningarna visade att tidigare prognoser inte var korrekta och Lappland Goldminers Sorsele AB bedömde det som olönsamt med brytning vid Blaikengruvan. Någon produktion kom aldrig igång och bolaget försattes i konkurs den 2 februari 2012.

Sandmagasinet och befintliga upplag av malm m m utgör enligt Länsstyrelsens bedömning i sig pågående verksamhet i vart fall i form av förvaring alternativt som fortsatt drift av en del av gruvverksamheten. För närvarande är det konkursboet som förvaltar och förfogar över detta liksom över vattenmagasin av olika slag. Verksamheten står nu stilla förutom vattenrening samt recipientkontroll som konkursförvaltaren för närvarande hanterar för konkursboets räkning.

2.1.1 Tillstånd och efterbehandlingsplaner m.m.

ScanMining AB erhöll tillstånd för gruvverksamhet vid Blaikengruvan och Svärträskgruvanden 5 juli 2002. För Svärträskgruvan finns exempelvis utsläppsvillkor till vattenrecipient av löst koppar, bly, zink och nickel. För Blaikengruvan finns villkor gällande utsläpp till recipient av koppar bly och zink.

Ett förslag till efterbehandlingsplan för Blaikengruvan har tagits fram av Lappland Goldminers AB. Planen gäller för de produktionsförhållanden som var tänka för gruvan vilket innebär att den inte utgår från de förhållanden som faktiskt råder idag. Kostanderna för efterbehandling uppskattas till 30- 50 miljoner. Länsstyrelsen bedömer att planen bör uppdateras bland annat avseende metodval samt anpassas till aktuella förhållanden.

Efterbehandlingsplan för Svärträskgruvan har tagits fram och är under prövning i Mark- och miljödomstolen vid Umeå tingsrätt. Den slutliga kostnaden bedöms bli mellan 7 och 10 miljoner kronor om man inte behöver frakta moränmassor till området.

2.2 Förorening

Blaikengruvan

Industriområdet omfattar förutom själva dagbrottet även upplag för avrymda moränmassor, gråberg, tonalit och guldmalm samt anrikningsverk med krossverk, sandmagasin, sedimenteringsbassänger, verkstadslokal, bränsle- och sprängmedelsdepå, förrådsbyggnader och personalutrymmen.

Gråberg och Malm från Blaikengruvan innehåller sulfidmineraler. När bergmassorna förs upp till markytan kommer de i kontakt med luftens syre. De ändrade betingelserna leder till en ökad vittring genom oxidation. Gruvavfallet och det öppna dagbrottet ligger oskyddat och påverkas av väder och vind. Detta skapar ett försurande metallhaltigt lakvatten som påverkar omgivningen

Ett dikessystem leder vatten från gråbergsupplaget och dagbrottet till sedimenteringsbassängerna. Från sedimenteringsbassängerna pumpas vattnet till anrikningsverket för rening genom kemisk fällning innan det pumpas till recipient - sjön Storjuktan - via en evakueringsbassäng. Avfallsprodukten från den kemiska fällningen pumpas till Blaiksjön för undervattensdeponering. Efter behandling i vattenreningsanläggningen i anrikningsverket har man under de senaste åren klarat gällande riktvärden på utgående vatten med undantag för några enstaka tillfällen

Förutom en spridning av metaller från dagbrott och gråbergsupplag sprids även metallhaltigt vatten från sandmagasinet, Blaiksjön. I augusti 2006 när anrikningsverket togs i bruk påbörjades samtidigt deponeringen av anrikningssand i Blaiksjön. Sanden som deponerades år 2006, deponerades inte i magasinets djuphålor så som fastlagts i dom utan i magasinets strandkant, vilket bidragit till en tydligt förhöjd metallhalt i sjöns hela vattenvolym. Fram till slutet av år 2012 har dock riktvärdet för utgående vatten från Blaiksjön i huvudsak kunnat innehållas, mycket tack vare att riktvärdet efter omprövning höjts från 80 µg/l till 250µg/l. Vid rensningen av evakueringsdammen i slutet av år 2012 pumpades dock överskottsvatten från evakueringsdammen till Blaiksjön i syfte att underlätta urgrävning, något som trots utökade riktvärden inneburit att konkursboet nu inte längre klarar att hålla det riktvärde som gäller (250µg/l). Utgående zinkhalt i vattnet från Blaiksjön ligger enligt uppgift från mars 2012 på ca 600 µg/l.

En betydande spridning av metaller sker troligen även via diffus spridning från hela området via exempelvis grundvatten.

Svärträsk

Idag består verksamhetsområdet främst av två dagbrott som bildats vid gruvbrytningen, transportvägar till och från samt inom området. Området inrymmer också upplag av gråberg och morän, en sedimentationsdamm samt diken som leder vatten inom området. Gråberg och malm från Svärträskgruvan innehåller sulfidmineraler. Malmen ligger blottlagd i dagbrottet, ca 15 000- 20 000 m³ gråberg ligger öppet i avfallsupplag och i vägkonstruktioner.

I det södra dagbrottet, som omfattar en yta på ca 41 000 m² har vegetationsskiktet och moränen banats av och berg ligger i dagen. En sprängning som genererat ca 20 000 ton bergmaterial har skett i det södra dagbrottet.

Dessa massor har delvis fraktats bort. Vattnet i de två dagbrotten innehåller höga zinkhalter mellan 30-50 000 µg/l.

Vattnet från gruvan måste behandlas då zinkkoncentrationen är mycket hög i vattnet som dränerar gruvområdet. En stor andel av det förorenade lakvattnet (vatten från norra dagbrottet samt gråbergssupplaget) samlas till Börtingbäcken där det behandlas med kalk och järn(III)sulfat innan det når sedimentationsbassängen.

Enligt senaste kvartalsrapporten (okt-dec 2011) som tillsynsmyndigheten fått tillgång till från utskovet till recipient från Svärträskgruvan ligger halterna löst zink på nivåer så att gällande riktvärden klaras. Dock har överskridanden skett under 2011 vid tidigare rapportering. .

Sammanfattningsvis kan sägas att vattnet från gruvområdet innehåller framförallt mycket höga zinkhalter. Den rening som sker med hjälp av kalkning har god effekt vilket innebär att gällande riktvärden i stort kan innehållas.

2.3 Verksamhetsutövare

ScanMining AB (556445-1655) erhöll tillstånd för gruvverksamhet den 5 juli 2002, deldom M 53-01. Våren 2005 uppförde bolaget ett Anrikningsverk vid Ersmarksberget. Den 1 januari 2006 överlät bolaget verksamheten till dotterbolaget Blaikengruvan AB (556426-6111) som påbörjade gruvdrift under sommaren 2006. Under hösten samma år påbörjade Blaikengruvan AB gruvdrift även i Svärträskgruvan. De båda bolagen är under konkurs som inleddes den 11 december 2007. Konkurserna är ännu inte avslutade.

I kontakter år 2008 med konkursförvaltarna framkom att vissa oklarheter fanns rörande de olika bolagens respektive roller och inblandning i gruvverksamheterna. Med hänsyn till detta och till att moderbolaget ScanMining AB är det bolag som fått tillstånd för verksamheten från miljödomstolen och uppfört anrikningsverket medan Blaikengruvan AB uppenbarligen faktiskt bedrivit gruvverksamhet i form av brytning, bedömer Länsstyrelsen att miljöansvaret för sanering av områdena vilar på båda bolagen i egenskap av verksamhetsutövare.

Dessutom måste de båda konkursbona anses ha bedrivit verksamhet åtminstone såvitt avser sandmagasinet och befintliga upplag, vattenhantering samt eventuellt befintliga kemikalieförråd.

I augusti 2008 förvärvade Lappland Goldminers Sorsele AB (556761-0265), nedan kallat bolaget, de båda gruvorna. Bolaget har därefter gjort investeringar i produktionsförberedande åtgärder samt bedrivit löpande verksamhet i stand-by-läge. Detta har i huvudsak finansierats av moderbolaget, Lappland

Goldminers AB (publ) (556544-3339), som nu uppges vara bolagets största fordringsägare. Den 23 november 2011 beslöt *moderbolagets* styrelse att avbryta förberedelsearbetet för produktionsstart och någon produktion kom inte igång i Blaikengruvan. Moderbolaget beslöt den 1 februari 2012 att inte tillskjuta några medel till Bolaget för finansiering av dess verksamhet. Bolaget ansökte då om och försattes i konkurs den 2 februari 2012.

I dagsläget kan det inte uteslutas att moderbolaget haft sådant inflytande och rådgighet samt ekonomiska intressen och engagemang i övrigt i gruvverksamheten att även det skulle kunna betraktas som verksamhetsutövare. Länsstyrelsen bedömer dock att det för närvarande inte är nödvändigt att genomföra någon grundligare utredning av detta.

2.4 Fastighetsägare

Blaikengruvan inom Sorsele kommun berör fastigheterna Blaiken 2:4, 2:5, 2:6 och 2:7 samt Sorseleskogen 1:1.

Svartträskgruvan berör fastigheterna Gunnarn 4:37, Gunnarberg 1:2, 1:3 och 1:4.

Lagfaren ägare till Sorseleskogen 1:1 är Sveaskog Förvaltnings AB (556016-9020). De köpte fastigheten år 1995.

De båda fastigheterna Blaiken 2:4 och 2:5 ägs av Vattenfall AB respektive Staten genom Naturvårdsverket.

Det konkursade bolaget Scanmining AB (556445-1655) är lagfaren ägare till fastigheten Blaiken 2:6. Fastigheten förvärvades genom köp år 2000. Konkursen är inte avslutad vid kontroll den 4 februari 2012 (via InfoTorg). En lagfartsansökan från Lappland Goldminers Sorsele AB (556761-0265) avslogs. Det är i dagsläget därför oklart om köpet återgår eller om det ännu kan komma att fullföljas.

För fastigheten Blaiken 2:7 är Vattenfall AB innehavare av lagfarten efter ett köp år 1994.

Lagfaren ägare till Gunnarn 4:37 är Lappland Goldminers Sorsele AB (556761-0265) efter en konkursförsäljning den 5 september 2011

Gunnarberg 1:2 ägs av två enskilda personer. L.F. 8679) äger 3/4 som han förvärvat genom arv år 1997 medan L.M.E.O äger 1/4 som hon köpt år 2006.

Gunnarberg 1:3 slutligen ägs av
, som köpt den år 1987.

U.T.L.O.

För Gunnarberg 1:4 är ScanMining AB lagfaren ägare. En lagfartsansökan från Lappland Goldminers Sorsele AB (556761-0265) avslogs. Det är i dagsläget därför oklart om köpet återgår eller om det ännu kan komma att fullföljas.

2.5 Kommunal planering m m

Svärträskgruvan

Enligt Storumans Översiktsplan från 1990 finns inga planer på exploatering i områdena kring Svärträskgruvan. I arbetet med den nya översiktsplanen finns än så länge inga konkreta planer redovisade som ändrar denna planering.

Hela vattensystemet ingår i avrinningsområdet för Juktån som så småningom mynnar ut i Umeälven. Det finns ett stort intresse av jakt och fiske i regionen både hos kommuninvånare och hos turister.

Riksintresse för rennäringen finns i nära anslutning till verksamhetsområdet. Flyttleder för rennäringen passerar väg E45 både söder och norr om Svärträsk gruvområde. Inom området finns även ett antal nyckelbiotoper.

Blaikengruvan

Enligt gällande översiktsplan för Sorsele kommun är stora områden kring gruvan avsatta för gruvdrift och skogsbruk. Det finns inga planer som tyder på att marken kring gruvan kommer att exploateras för bostadsändamål eller annan mer intensiv markanvändning. I Storjuktans dalgång bedrivs aktivt skogsbruk. Förfjällsområdet utgör ett stort och opåverkat urskogs- och våtmarksområde, medan området runt Blaiksjön är påverkat sedan tidigare av vattenreglering. Närmaste naturreservat är Vindelfjällens naturreservat 2,5 mil väster om gruvområdet. Området berörs även av riskintressen för rennäringen plus ett antal nyckelbiotoper.

3. Allmänt om ansvar

De offentlighetsrättsliga reglerna om ansvaret för gamla miljöskador finns dels bland de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap och dels i 10 kap miljöbalken. Det senare ska tillämpas när det är konstaterat att ett mark- eller vattenområde, byggnader eller anläggningar är så förorenade att det kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller för miljön. I 10 kap miljöbalken regleras såväl vem som ansvarar för utredningar och efterbehandling som omfattningen av detta ansvar. 10 kap miljöbalken finns i två lydelse. I nu aktuellt fall ska båda lydelseerna tillämpas eftersom de miljöskador som här är fråga om har orsakats av åtgärder och händelser såväl före som efter den 1 augusti 2007.

3.1 Verksamhetsutövares ansvar

Enligt 10 kap miljöbalken är det *i första hand verksamhetsutövaren* d.v.s. den som bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som orsakat föroreningen, som är ansvarig för att undersöka och efterbehandla området. Detta stämmer överens med den så kallade Polluter Pays Principle, PPP, från europeisk rätt. Syftet med bestämmelserna i 10 kap miljöbalken är också, som regeringen uttrycker det¹, "att skapa garantier för att förorenade mark- och vattenområden blir föremål för efterbehandling utan att det belastar statsbudgeten". Utgångsläget är därför att förorenaren ska svara för såväl undersökningar som miljömässigt motiverade sanerings- och andra avhjälpande åtgärder. Finns flera verksamhetsutövare ansvarar de solidariskt. Detta gör det möjligt för tillsynsmyndigheten att ålägga vem som helst av verksamhetsutövarna att stå för hela ansvaret. Denne kan sedan i sin tur väcka talan i miljödomstolen för att få ansvaret slutligt fördelat. (jfr 20 kap 2 § 7 p miljöbalken)

Verksamhetsutövarens reparatoriska ansvar begränsar sig till verksamheter som bedrivits efter 30 juni 1969. Motsvarande gäller för undersökningsansvar. Även för detta ska bestämmelserna i 10 kap 2 § miljöbalken tillämpas, inklusive tillhörande övergångsbestämmelser.

3.2 Fastighetsägarens ansvar

Fastighetsägarens ansvar för utredning och efterbehandling är underordnat verksamhetsutövarens ansvar och regleras i 10 kap 3 § miljöbalken. En förutsättning för detta ansvar är att ingen verksamhetsutövare kan utföra eller bekosta efterbehandlingen samt att fastigheten förvärvats efter det att miljöbalken trädde i kraft (1 jan 1999) och att förvärvaren då känt till eller borde ha känt till föroreningen.

Ansvar för utredningskostnader

Av 10 kap 8 § (äldre lydelse) respektive 10 § (nyare lydelse) miljöbalken följer att en fastighetsägare också kan förpliktas att svara för utredningskostnader som rör fastigheten i den utsträckningen det är skäligt med hänsyn till den nytta ägaren kan antas få av utredningen, hans personliga ekonomiska förhållande och omständigheterna i övrigt, exempelvis om fastighetsägaren varit personligt eller ekonomiskt engagerad i den förorenande verksamheten. Det är osäkert hur omfattande engagemanget ska ha varit eftersom praxis saknas därvidlag. Mer än bara upplåtande av lokaler och aktieäggande krävs dock sannolikt.

Kostnadsansvar vid värdeökning

Trots frihet från ansvar enligt 10 kap 2 och 3 §§ miljöbalken kan en fastighetsägare enligt 10 kap 5 § (äldre lydelse) respektive 9 § (nyare lydelse)

¹ prop 1997/98:45 s 359

miljöbalken förpliktas att i skälighetsomfattning svara för kostnader som motsvaras av den värdeökning på fastigheten som efterbehandlingen medför.

Förvaringsfall

Ett s.k. *förvaringsfall*, är när t.ex. en markägare förvarar avfall eller kemikalier på sin fastighet även efter det att den aktiva verksamhet som genererade detta har avslutats. I praxis har det bland annat rört sig om avslutade avfallsdeponier, gruvhögar samt kemikalieförvaring i tunnor, cisterner och brunnar. Det här ansvaret är åtminstone preventivt och innefattar alltså i vart fall förebyggande åtgärder. Det kan vara mer svårbedömt om fastighetsägarens ansvar även innefattar reparativa åtgärder², dvs åtgärdande av uppkomna skador. Av praxis från Miljööverdomstolen³ bör dock kunna dras den slutsatsen att ett reparativt ansvar även följer med förvaringsfall. Ansvaret i förvaringsfall är underordnat den egentliga verksamhetsutövarens ansvar och inträder först när denne inte längre kan nås med krav på ansvarstagande. Förvaringsansvaret är vidare inte beroende av när den faktiska, eller med andra ord aktiva, verksamheten som gett upphov till förvaringen har avslutats. Det beror på att förvaringen i sig är en miljöfarlig verksamhet som fortfarande pågår. Enbart skadad/förorenad mark utan samband med pågående förvaring har inte tidigare betraktats som förvaringsfall. Markägaren har då inte heller betraktats som verksamhetsutövare i lagens mening. Viss osäkerhet kan råda efter det så kallade Van de Walle-målet⁴ i EG-domstolen där förorenad mark ansågs utgöra avfall.

3.3 Skälighetsregeln

När en eller flera ansvariga identifierats ska omfattningen av deras samlade ansvar avgränsas. Det innebär att en avgränsning görs av hur stor del, av de åtgärder som behövs, som skäligen ska falla på de ansvariga enligt ovan å ena sidan och på det allmänna å andra sidan. Här vägs in hur lång tid som förflutit sedan föroreningarna ägde rum, företagets följsamhet med dåtidens lagar och normer, kunskap om föroreningarnas verkan m.m. Vilka åtgärder som behövs eller med andra ord som är miljömässigt motiverat bedöms bland annat utifrån föroreningarnas typ, grad och farlighet, förutsättningarna för spridning, omgivningens känslighet samt nuvarande och tänkbar framtida markanvändning.

I sammanhanget kan nämnas att praxis från miljööverdomstolen hittills tyder på att det i princip alltid är skäligt att verksamhetsutövarna svarar för åtminstone undersökningar och kartläggning av föroreningar⁵.

² Norstedts blå bibliotek, Bjällås m fl, Miljöbalken en kommentar, s 10:12

³ Mål nr M 5939-01, där ett konkursbo ålades ansvar för att sanera oljeskadad mark efter läckage från en uppställd lastbil.

⁴ EG-domstolen, Mål C-1/03, Celex 603J0001

⁵ Se bl a MÖD, M 9822-02, M-5338-04 och M-816-05

Efterbehandlingsansvar preskriberas inte. Däremot avgränsas det i tid på så sätt att om verksamhetens faktiska drift helt avslutats före den 1 juli 1969 kan inte något reparativt ansvar utkrävas.

De överväganden som ovan redovisas rör i första hand skälighetsbedömning som skall göras i fråga om ansvaret för reparativa åtgärder. När det gäller ansvar för försiktighetsmått och skyddsåtgärder enligt 2 kap 3 § miljöbalken ska en rimlighetsbedömning enligt 2 kap 7 § miljöbalken göras.

3.4 Solidariskt ansvar

Om det finns flera ansvariga verksamhetsutövare ska de svara solidariskt för den del av nödvändiga åtgärder som efter skälighetsbedömningen ska falla på dem gemensamt. Det innebär att en myndighet kan rikta sina krav till vem som helst av dem. Denne måste då förskottera och kan sedan återkräva hos övriga ansvariga. Enligt 20 kap 2 § 7 p miljöbalken kan sådan fördelning även ske efter att talan väckts i miljödomstolen.

En verksamhetsutövare som visar att han bidragit till föroreningen så lite att det inte ensamt motiverar en efterbehandling undantas från det solidariska ansvaret och kan alltså inte åläggas att förskottera de övrigas delar.

4. Bedömning i det aktuella fallet

Vid bedömningen nedan tillämpas 10 kap miljöbalken i dess lydelse före den 1 augusti 2007. Bedömningen i sak förändras inte av att kapitlets nya lydelse är tillämpligt för skador som uppkommit efter den 31 juli 2007.

4.1 Ansvariga

De båda bolagen som sedan 2008 är i konkurs (ScanMining AB och Blaikengruvan AB) har i egenskap av verksamhetsutövare i princip fullt ansvar för de miljöeffekter som verksamheterna åstadkommit. De båda ansvariga är försatta i konkurs som ännu inte har avslutats. Besked som kunnat fås från konkursförvaltarna anger att någon utdelning inte kan förväntas ske för oprioriterade fordringar. För konkursbolagen saknas då skäl att närmare avgränsa ansvaret med hänsyn till gällande tillstånd eller miljöbalkens bestämmelser i 2 och 10 kapitlen.

Verksamhetsutövarna hade innan konkursen och i enlighet med gällande tillstånd för verksamheterna, ställt säkerhet i form av spärrade bankkonton motsvarande ca 1,2 miljoner för Svärträskgruvan och ca 2,34 miljoner kronor för Ersmarksberget. Säkerheterna fanns kvar oförändrade efter överlåtelse av verksamheten till Lappland Goldminers Sorsele AB. Länsstyrelsen bedömer att dessa medel kan tas i anspråk för nödvändiga åtgärder men att konkursbolagen inte kan bidra till saneringen med några andra medel. I dagsläget har 1,2 miljoner kr nyttjats för akuta åtgärder vid Ersmarksberget.

Det tredje bolaget (Lappland Goldminers Sorsele AB) som också är försatt i konkurs har också ett ansvar i egenskap av verksamhetsutövare. Detta sedan de förvärvat verksamheten år 2008. Ingen utdelning förväntas bli aktuell i den konkursen.

Inget av de tre bolagen i konkurs kan förfoga över några tillgångar. För närvarande saknar de därför förmåga att vidta några som helst miljöåtgärder. Det är därför inte meningsfullt att rikta några krav till dem.

Konkursboet efter Lappland Goldminers Sorsele AB har enligt Länsstyrelsens bedömning ett ansvar som verksamhetsutövare för den förvaring som pågår som ett led i gruvverksamheterna. Det rör sig om upplag av malm och gråberg samt förvaring av anrikningssand i dammen vid Blaiksjön och eventuella kemikalieförråd. Ansvaret omfattar i vart fall åtgärder för att förebygga, hindra eller motverka att det som förvaras skadar människor eller miljö. Dessutom bör ansvaret omfatta eventuella skador som förvaringen kan ha föranlett i första hand under boets tid. Motsvarande bör anses gälla för det metallhaltiga vatten som samlas upp i dagbrott och sedimenteringsbassänger för att senare pumpas upp för rening innan det kan gå vidare till recipient. Innan slutlig efterbehandling har skett av industriområdet är det svårt att bryta ut vissa moment eller aktiviteter/åtgärder som någon form av självständiga verksamheter, exempelvis förvaringsverksamhet. Sambandet mellan brytning, upplag, vattenhantering etc är så starkt att de rimligen bör ses som endast olika moment i en pågående ännu ej avvecklad gruvverksamhet. I praktiken innebär detta att konkursboet har ett verksamhetsutövaransvar för stora eller större delarna av de miljöproblem som gruvorna medfört.

De andra två konkursbona (efter ScanMining AB och Blaikengruvan AB) måste också bedömas ha varit verksamhetsutövare på platsen, minst på motsvarande sätt som ovan bedömts för konkursboet efter Lappland Goldminers Sorsele AB. De har båda bedrivit i vart fall verksamhet i stand-by-läge eller förvaringsverksamhet. De har då också bidragit till föroreningarna på platsen genom utläckage av metaller.

Mot bakgrund av ovanstående får alla tre konkursbona i egenskap av verksamhetsutövare bedömas ha ett solidariskt ansvar att "utföra eller bekosta de efterbehandlingsåtgärder som behövs för att förebygga, hindra eller motverka skada" (10 kap 1 -2 §§ och 10 kap 6 § MB).

Scanmining AB är lagfaren fastighetsägare till två fastigheter (se ovan). I och med Scanminings konkurs fick dess konkursbo rådighet över fastigheterna. Boet som fortfarande förvaltar konkursen för lagfaren fastighetsägare får fortfarande bedömas ha rådighet över fastigheten och ett ansvar för hur marken används, t.ex. förvaring av gråbergsupplag som finns där och som läcker metaller. Att detta fortgått alltsedan konkursboets "övertagande" har varit möjligt genom boets tillhandahållande av fastigheten.

Markägares eventuella ansvar för förvaring bör inte aktualiseras så länge de tre konkursbona finns att nå eftersom det under den tiden i första hand inte bör bedömas att det är markägarna som bedriver förvaringsverksamhet.

Markägares förvärvsansvar enligt 10 kap 3 § miljöbalken kan aktualiseras endast för dem som förvärvat fastigheten efter den 31 december 1998. Det innebär att, om man bortser från konkursbolagen Lappland Goldminers Sor-sele AB och Scanmining AB som ju också är verksamhetsutövare, kan förvärvsansvar endast aktualiseras för **L.M.E.O.**

som köpte sin fjärdedel av fastigheten Gunnarberg 1:2 år 2006. Det bidrag till saneringskostnader som eventuellt skulle kunna utkrävas av henne torde i sammanhanget vara försumbart.

Slutligen kan markägarna eventuellt avkrävas visst bidrag till saneringskostnader om åtgärderna medför någon värdeökning på fastigheten. (jfr 10 kap 9 § MB, tidigare 10 kap 5 § MB). Länsstyrelsen bedömer dock att det kan bli svårt att visa på värdeökning i detta fall då sanering antas kunna ske endast i begränsad omfattning.

4.2 Skälighetsbedömning

Den verksamhet som bedrivits på platserna har i sin helhet pågått i sen tid och efter miljöbalkens ikraftträdande. De skador som har uppstått samt metall-läckage som fortfarande pågår och kan förväntas fortgå åtminstone till dess att efterbehandling skett av området kommer sig till viss del av att till-låtna utsläppshalter har överskridits. Någon successiv efterbehandling har inte skett. Med hänsyn till dessa omständigheter och att det i övrigt inte kommit fram några skäl till jämkning av verksamhetsutövarnas samlade ansvar menar Länsstyrelsen att dessa gemensamt ska svara för samtliga avhjälpandeåtgärder som kan bedömas miljömässigt motiverade på de båda platserna. I sammanhanget kan också nämnas att det i detta fall inte torde gå att skilja på reparativa och förebyggande insatser då de i praktiken kan antas bestå i samma åtgärder.

5. Sammanvägd bedömning

Inget av de tre bolagen i konkurs, som annars skulle ha avkrävts ansvar fullt ut, kan i dagsläget ta något ansvar. De förfogar inte över några resurser alls och bedömningen är att de inte heller förväntas göra det i framtiden. Krav bör därför inte riktas till dem.

Konkursbona för dessa bör däremot sammantaget svara för de avhjälpande-åtgärder som är nödvändiga till följd av verksamheterna på de båda platserna.

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL SOM HAR ÖVERKLAGATS TILL MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn, datum för domen samt målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Skriftliga bevis som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet.

Till överklagandet ska bifogas lika många kopior av skrivelsen som det finns motparter i målet. Har inte klaganden bifogat tillräckligt antal kopior, framställs de kopior som behövs på klagandens bekostnad.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.